אַרום דער יידישער ליטעראַטור אין פוילן

פון י. באַשעוויס

1

דאָס יידישע שטעטל אין פוילן האָט נישט דורכגעמאַכט די השכלה־עפּאָכע אין דער זעלביקער צייט און אין דער עוואָלוציאָנערער פאָרם, ווי דאָס איז פאָרגעקומען אין רוסלאַנד און אין דער ליטע. ביז 1914 זיינען די מערסטע יידישע שטעטלעך אין פוילן געווען פרום. מ'האָט דאָרט געלעבט ווי מיט הונדערט יאָר צוריק. ס'זיינען געווען אין די גרעסערע שטעט און אפילו אין די קלענערע — איינצלנע משכילים, און אויך קליינע גרופּעס סאָציאַליסטן, אָבער דאָס יידישע לעבן אין אַלגעמיין איז געבליבן ווי געווען. די השכלה, ווי אַ מאַסן־באַוועגונג, איז דאָ געקומען צוזאַמען מיטן וועלט־קריג און האָט צוליב איר פאַרשפּעטיקטקייט און אימפּעט שיר ניט אָנגענומען די פאָרמען פון אַן עפּידעמיע. די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, דאָס אַריינקומען פון די דייטשן און עסטרייכער, די אַנטשטייאונג פון דער פּוילישער מלוכה, די באַלפור־דעקלאַראַציע, — אַלץ צוזאַמען האָט געווירקט מיט איין מאָל. פּראָצעסן, וואָס האָבן ערגעץ אַנדערש געדויערט צענדליקער יאָרן, זיינען דאָ צושטאַנד געקומען ממש איבערנאַכט. בחורימלעך, וואָס האָבן נאָך נישט געהאַט אויסגעטאָן די געהאַקטע קאַפּאָטעס און די קליינע היטעלעך, און וואָס האָבן נאָך איבערן קאָפּ געשטעקט אין דער ירושה פון דורות, — האָבן מיט איין מאָל באַשלאָסן, אַז וואַרטן אויף משיחן איז קיין פּלאַן נישט; אַז די קרעמלעך, אין וועלכע זייערע טאַטעס שטייען, זיינען אַ צרהדיקער און אומזיכערער קוואַל פון פּרנסה; אַז ס'איז אומאָנגענעם, ווען שקצים וואַרפן שטיינער און שרייען נאָך „ייד״; אַז מ'לעבט אין די קליינע שטעטלעך אין שמוץ, אין אומוויסנהייט, און אַז עפּעס מוז גלייך געטאָן ווערן זיך אַרויסצוראַטעווען פון דעם געמויזעכץ. בילדונג אָדער זעלבסטבילדונג האָט נישט געקאָנט ווערן דער איינציקער ענטפער אויף די אַלע פּראָבלעמען, ווי אין די ערשטע צייטן פון דער השכלה, ווען בלויז איינער אין אַ שטאָט און צוויי אין אַ משפּחה זיינען געכאַפּט געוואָרן אין דער נעץ. דאָ אין פּוילן זיינען גאַנצע בתי־מדרשים לידיק געוואָרן איבערנאַכט. די ציוניסטישע, סאָציאַליסטישע און קאָמוניסטישע באַוועגונגען האָבן אַריינגעכאַפּט ס'רוב יוגנט. אָרגאַניזאַציעס, קלובן, ביבליאָטעקן זיינען אויפגעקומען ווי שוואָמען נאָך אַ רעגן. דאָס יידישע פּוילן האָט איבערגעלעבט אין די ערשטע יאָרן נאָך דער מלחמה אַ גייסטיקע רעוואָלוציע.

די גייסטיקע רעוואָלוציע האָט געבראַכט מיט זיך אַ גייסטיקן הונגער. די מערסטע יידישע יונגעלייט האָבן נישט געקאָנט נישט גענוג העברעאיש און נישט גענוג פּויליש, און ס'איז געווען נאַטירלעך, אַז מ'זאָל זיך אַ נעם טאָן צום יידישן בוך. דער ליטעראַרישער מאַרק איז אָבער נישט געווען צוגעגרייט צו אַזאַ נאָכפראַגע. די ווערק פון די קלאַסיקער האָט מען גיך איבערגעלייענט. די עטלעכע איבערזעצונגען האָבן נישט געשטילט דעם אַפּעטיט. דער אמת איז געווען, אַז דער הונגער איז מער געווען נאָך וויסנשאַפט ווי נאָך שיינער ליטעראַטור, אָבער אין דער הינזיכט איז די יידישע ליטעראַטור געווען אָמאָרעמסטן. די יידישע יוגנט אין פּוילן איז געבליבן שטיין פאַר אַ ביטערן אמת: מ'האָט דאָס אַלטע פאַרלוירן, אָבער קיין נייעס איז נישט צוגעקומען. אַלנפאַלס, נישט קיין אייגנס.

אין איר נאַאיוויטעט און הילפלאָזיקייט האָט די יוגנט געזוכט אין דעם שרייבער אויך פירערשאַפט. דאָס איז ער דאָך געווען טיילווייז פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דער אפּיקורסות, וואָס האָט זיך פאַרשפּרייט אין די יידישע שטעטלעך. אָבער ס'איז נישט געווען ווער ס'זאָל פירן. פּרץ איז געשטאָרבן בעתן קריג. אַש איז געווען ערגעץ אין אַמעריקע. ער איז אויך נישט געווען דער יעניקער, וואָס האָט געוואָלט און געקאָנט זיין אַ פירער. נאָמבערג איז נאָך לאַנגן אַריינטראַכטן געקומען צום אַלטן אויספיר, אַז הכל הבל. פרישמאַן איז בכלל געווען אַ קעגנער פון קהלן זיך. ווייסנבערג איז צוליב עפּעס אַ סיבה, אָדער אַ סך סיבות, שוין געווען ברוגז מיט אַלעמען און מיט זיך אַליין. הלל צייטלין האָט גערופן צוריק אין בית־מדרש אַריין, אָבער די פּויליש־יידישע יונגעלייט האָבן נאָך נישט געקאָנט פאַרשטיין דעם מין ראָמאַנטיזם. זיי האָבן געזוכט אַ וועג נישט ווי זיך אומצוקערן אין בית־מדרש, נאָר ווי צו אַנטלויפן דערפון...

אַ צייט איז די יידישע פּראָווינץ אויפגערודערט געוואָרן פון דעם סאָרט שרייבן, וואָס מ'האָט דעמאָלט פאַלש אָנגערופן — פוטוריזם. די ווערק פון פּרץ מאַרקיש, משה בראָדערזאָן, מלך ראַוויטש, אורי צבי גרינבערג, אַלטער קאַציזנע, האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק. די לאָזונג, אַז די אַלטע וועלט צעפאַלט זיך אין חורבות צוזאַמען מיט די אַלטע קולטורן, איז געווען אַ טרייסט פאַר דעם אייגענעם חורבן. די ליטעראַרישע מליצה צונויפגעמישט מיט דער אולטראַ־ראַדיקאַלער מליצה האָט געווירקט אויף דער פאַנטאַזיע פון די אומרואיקע יונגעלייט און מיידלעך. די יעניקע שרייבער, וואָס האָבן זיך נישט געלאָזט פאַרשיכורן פון אָט דעם פּסיידאָ־שטורעם־און־דראַנג, האָט מען באַצייכנט ווי רעאַקציאָנערן. די אינפלאַציע פון ווערטער איז געגאַנגען צוזאַמען מיט דער אינפלאַציע פון געלט. ס'איז אָנגענעם געווען פאַר די בחורים פון גריצע און טאָמאַשאָוו צו וויסן, אַז די אייראָפּעאישע קלאַסיקער זיינען אַ באַנדע אויסגעדראָשענע פּלאַפּלער, און אַז די רעוואָלוציע וועט מיט אירע גיגאַנטישע שטיוול אַלץ צעטרייבן, צעמאָלן און ברענגען מיט זיך עפּעס אַ וואונדער, וואָס קיינער האָט נישט געאַנט... ווי טרויעריק די לאַגע איז נישט געווען, האָט זי דאָך צוגעגעבן דער יידישער ליטעראַטור אַ געוויסע וויכטיקייט. ס'האָט געהייסן, אַז דאָס פאָלק וואַרט אויפן גרויסן ווערק, אויפן וואָגיקן וואָרט. אין די דיסקוסיעס וועגן ליטעראַטור האָבן אפילו אָנטייל גענומען די טאַטעס און די מאַמעס. ווען אַ יידענע האָט געוואָלט זאָגן, אַז איר זון איז אַ שטיקל צעדרייטער, האָט זי געזאָגט, אַז ער איז אַ פוטוריסט... הונדערטער און אפשר טויזנטער יידיש־ריידנדיקע יונגעלייט האָבן זיך אַ נעם געטאָן צו דער פּען. פון די אומציילעקע מאַנוסקריפּטן, וואָס רעדאַקטאָרן האָבן געוואָרפן אין קאָרב, האָט אַרויסגעשריען אַ גייסטיקע ענערגיע, וואָס איז אַרויס פון די ברעגן און נישט געקאָנט געפינען קיין תיקון.

קיין גאָר גרויסע רעוואָלוציע האָט אָט די ליטעראַרישע שבתי־צבי־באַוועגונג נישט געבראַכט מיט זיך. די איבער־

Futurism = literary Sabbateanism
Grójec

קערעניש איז הויפּטזעכלעך באַשטאַנען דערין, וואָס צו די פריערדיקע צוויי סאָרטן יידישע שרייבער, דעם למדן און דעם פאָלקסמענטש, איז צוגעקומען אַ דריטער מין: דער ראַדיקאַלער אינטעליגענט. אייניקע זיינען געווען פאַרכישופט פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד. אַנדערע זיינען סתם געווען ראַדיקאַל געשטימט. די מערסטע האָבן געהאַט ווייניק יידיש וויסן, אַ קנאַפּן זין פאַר דעם פאָלקסטימלעכן. דער ראַדיקאַלער אינטעליגענט איז געווען אַ נעאָ־משכיל, וואָס האָט געשטעלט דעם טראָפּ נישט אויף בילדונג, נאָר אויף קלאַסן־באַוואוסטזיין. צום ערשטן מאָל איז אין דער יידישער ליטעראַטור אין פוילן שאַרף אַוועקגעשטעלט געוואָרן אַ מחיצה צווישן דעם כלל ישראל און דעם יידישן פּראָלעטאַריער.

די דאָזיקע שיטה אין דער ליטעראַטור, ווי אין לעבן, האָט באַזונדערס ווייניק געפּאַסט צו די אומשטענדן אין פוילן. זי איז געווען דורך־און־דורך אַן אימפּאָרטירטער פּראָדוקט. מאַרקישעס „קופּע" און „ראַדיאָ" זיינען געווען געשריבן אין אַ שפּראַך, וואָס אַ פּוילישער ייד האָט כמעט נישט פאַרשטאַנען. זיי האָבן איבערגעגעבן אַ שטיק פון רוסישן כאַאָס נישט פאַרדייעטערהייט, אין אַ יידיש פול מיט רוסיציזמען. צום ערשטן מאָל האָט דער יידישער לייענער זיך אָנגעשטויסן אָן אַ ליטעראַטור, וואָס כאָטש זי איז געווען געשריבן מיט יידישע אותיות, איז זי עפּעס נישט געווען יידיש. פּונקט אַזוי אומהיימיש האָבן געקלונגען די לידער פון האָפשטיין, קוויטקאָ און די אַנדערע רוסיש־יידישע פּאָעטן, וואָס מ'האָט דעמאָלט געדרוקט אין די יידישע זשורנאַלן אין פוילן. עס איז געווען עפּעס פרעמדס און גרויסוועלטיקס אין ראַוויטשעס נאַקעטע לידער. עס האָט געשמעקט פון זיי מיט ווין און דייטשישער ליטעראַטור. אַלטער קאַציזנע האָט פאַר זיין בוך „דער גייסט דער מלך" געבאָרגט אַ נאָמען ביי סלאָוואַצקין, וואָס האָט אַ ווערק „קרול דוך". די געבאָרגטקייט איז געווען כאַראַקטעריסטיש פאַרן גאַנצן אַרט שרייבן. אורי צבי גרינבערגס פּאָעמע „מעפיסטאָ" האָט געזאָלט דערמאָנען אין מעפיסטאָפעל און אין „פאַוסט". די יונגע שרייבער האָבן געבראַכט מיט זיך נייע באַגריפן, נייע ריטמען, אָבער עפּעס האָט מען נישט געזען די בריק, וואָס האָט געפירט פון דעם אַלטן צו דעם נייעם. ס'האָט זיך אויסגעדוכט גלייך די יידישע ליטעראַטור וואָלט איינגעשלאָפן, ווי חוני המעגל, און זיך אויפגעכאַפּט אין אַ פרעמדער וועלט. די מאָדערנע יידישע פּראָזע האָט נישט געקאָנט אַזוי ווייט איגנאָרירן דעם אַלט־באַקאַנטן לעבנס־שטייגער, אָבער אין סטיל האָט זי אויך ווי געהאַט קפיצת הדרך. י. י. זינגערס דערציילונגען „פּערל" און „אַלטשטאָט" זיינען געווען אַ נייע דערשיינונג אין דער יידישער פּראָזע. מ'האָט קיינמאָל ביז דעמאָלט זיך נישט באַנוצט אַזוי ריין מיט דער וואָרט־פּלאַסטיק, אָן אַ צומיש פון זאַגעכץ, אָן דעם פאָלקסטימלעכן דערציילערישן נוסח. אויך די טעמעס און די אויפפאַסונג איז געווען פרעמדלעך. איבערראַשנדיק אין זיין געדיכטער בילדלעכקייט איז געווען א. מ. פוקס, וואָס כאָטש ער האָט דאַן געוואוינט אין ווין, קאָן מען אים צורעכענען צו דער גרופּע יונגע פּראָזאַאיקער אין פוילן נאָכן ערשטן וועלטקריג. אפילו דער נאַקעטער נאַטוראַליזם פון עוזר וואַרשאַווסקיס „שמוגלער" איז געווען אַנדערש פון אַלץ, צו וואָס מ'איז צוגעוואוינט געווען אין דער יידישער ליטעראַטור, און האָט אַרויסגערופן אַ סענסאַציע. די יונגע זיינען געקומען מיט דרויסנדיקע איינפלוסן און מיט אַ נייער לאָזונג: די יידישע ליטעראַטור מוז אַרויס פון הינטערן אויוון. ס'איז געווען זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז צוזאַמען מיט איר מוז אויך דער יידישער לייענער, דער יונגער ייד, זיך עמאַנציפּירן, אַרויס פון דער אַזוי גערופענער פינצטערניש, „ווערן אַ מענטש".

ס'איז געווען די אַלטע השכלה, נאָר אַנדערש געשלייערט.

.2

די לאָזונג פון די משכילים, אַז מ'זאָל זיין אַ ייד אינדערהיים און אַ מענטש אינדרויסן, האָט נישט געקאָנט האָבן קיין דערפאָלג נישט אין צאַרישן רוסלאַנד און נישט אין באַנייטן פוילן. די הערשער האָבן נישט געוואָלט, אַז דער ייד זאָל זיין אַ „מענטש", אים נישט געגעבן קיין מענטשלעכע רעכט. נאָך דעם אָפּטימיזם פון דער ערשטער צייט, באַלד נאָכדעם ווי פוילן איז געוואָרן אַ מלוכה, איז די שטימונג געוואָרן שווערער פון יאָר צו יאָר. דער עקספּאָרט קיין רוסלאַנד האָט אויפגעהערט. די שטייערן זיינען געוואַקסן. דער אַנטיסעמיטיזם האָט אָנגענומען אַלץ שאַרפערע פאָרמען. אַ סך יידן זיינען געווען גרייט אַלץ איבערצולאָזן און צו פאָרן קיין ארץ־ישראל, נאָר מ'האָט נישט געגעבן גענוג סערטיפיקאַטן. יידישע יונגעלייט האָבן זיך געריסן קיין צפון־אַמעריקע, קיין דרום־אַמעריקע, קיין פראַנקרייך, קיין אַפריקע, נאָר די קאָנסולן פון אַלע לענדער האָבן זיך ווי אָפּגעשמועסט נישט צו געבן קיין וויזעס. הלמאַי זאָל מען לייקענען? דאָס יידישע געטאָ מיט זיינע שלעק און פּורעניות האָט טיילווייז עקזיסטירט שוין דעמאָלט. די לאַגע איז שוין דאַן געווען היפּש האָפנונגסלאָז.

די איינציקע אָפּטימיסטן אויף דער מאָדערנער יידישער גאַס זיינען געווען די סאָציאַליסטן און די קאָמוניסטן. די לעצטע האָבן פאַרזיכערט, אַז ס'וועט אינגיכן ווערן אַ רעוואָלוציע. די ערשטע האָבן געגלייבט, אַז די פּוילישע מאַסן וועלן היינט־מאָרגן קליגער ווערן און — געבן יידן נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע. ביידע האָבן פאַרלאַנגט, אַז די יידישע שרייבער זאָלן זיי העלפן, זיין אויף זייער זייט. אָבער דער יידישער שרייבער האָט נישט געטיילט זייער אָפּטימיזם. די שרייער אין דער יידישער ליטעראַטור האָבן גיך אָפּגעשריען און זיינען אַנטשוויגן געוואָרן. די יידישע ליטעראַטור איז צוריק, ווי די ראַדיקאַלן האָבן געגלייבט, פאַרקראָכן הינטערן אויוון. די פּאַרטיי־לייט זיינען אַרויס מיט גרויסע טענות צו די שרייבער. מ'האָט זיי פאָרגעוואָרפן, אַז זיי האָבן נישט קיין אידייען, אַז זיי גיבן אין זייערע ווערק נאָר דאָס נעגאַטיווע, דאָס אַלטע, גאָרנישט וואָס קאָן דינען דעם לייענער פאַר אַ טרייסט און אינספּיראַציע. טאָג־איין טאָג־אויס האָט מען אין די ראַדיקאַלע אויסגאַבן געמוסרט די יידישע שרייבער פאַרוואָס זיי באַהעפטן זיך נישט מיט די מאַסן אין זייער קאַמף. זיי האָבן פאַרלאַנגט פון דעם שריפטשטעלער ער זאָל אַמווייניקסטן געבן אַ בילד פון דער „ווירקלעכקייט", ער זאָל, לכל הפחות, שטעלן דעם דיאַגנאָז, אויב ער קאָן נישט געבן די לייזונג. אָבער די יידישע שרייבער זיינען געגאַנגען אויף גאָר אַנדערע וועגן.

ס'איז שווער צו זאָגן אויב שלום אַש איז דאַן געווען אַן אַמעריקאַניש־יידישער, אָדער אַ פּויליש־יידישער שרייבער. ווי ס'זאָל נישט זיין, זיינע ווערק „קידוש השם", „די כישוף־מאַכערין פון קאַסטיליע", „גאָטס געפאַנגענע" און אַנדערע, האָבן ווייניק אַריינגעפּאַסט אין דער סכעמע פון דער פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור. דאָס זעלבע איז געווען מיט אָפּאַטאָשוס „פּוילישע וועלדער" און לייוויקס „גולם", וואָס זיינען דאַן אַרויסגעגעבן געוואָרן אין פוילן. י. י. זינגער האָט עטלעכע יאָר געשוויגן. דערנאָך איז ער אַרויס מיט דעם ראָמאַן „יאָשע קאַלב", וואָס האָט געשילדערט דאָס אַלטע יידישע לעבן: רבנים, רביים, חסידים, מקובלים. אהרן ציטלין האָט נאָך אין דער צייט ווען דער פוטוריזם האָט געטומלט אויף דער יידישער גאַס פאַרעפנטלעכט אַ ווערק, וואָס איז געווען אין שאַרפן קעגנזאַץ צו די וועלטלעכע און רעוואָלוציאָנערע טענדענצן. זיין פּאָעמע „מטטרון" האָט געזאָלט זיין אַן ענפער אויף אורי צבי גרינבערגס „מעפיסטאָ"; אַנשטאָט דעם געבאָרגטן גויאישן טייוול, האָט

ציטלין אַרויסגעשטעלט אַ מלאך, דער שר הפנים. די דאָזיקע פּאָעמע איז געווען אין דער פאָרם היפּער־מאָדערן, פול מיט געוואַגטע עקספּערימענטן, אָבער איר טענדענץ איז געווען אַן אַלט־יידישע: אַז קאַמפּן און ראַנגלענישן קומען פאָר נישט בלויז אונטן, צווישן מענטשן, נאָר אויך אויבן, צווישן די שרים, וואָס זיינען ממונה איבער דער וועלט, און אַז אויב דער מענטשלעכער גייסט בלייבט זינדיק און פינצטער, העלפט ער די כוחות פון שלעכטס און האַלט־אויף די גאולה. די טיף־רעליגיעזע טענדענץ איז געבליבן אין זיין בוך לידער „שאָטנס אויפן שניי" און אין זיינע דראַמען: „אסתר און קאַזימיר", „ברענער", „יעקב פראַנק" און אַנדערע. משה קולבאַק, וואָס האָט טראַגיש געענדיקט צוליב זיין פּרואוו איינצושפּאַנען זיין מוזע אין דער רעוואָלוציע, האָט דאַן געשריבן „משיח בן אפרים", „מאָנטאָג" און אַנדערע ווערק, וואָס האָבן זיך געשטיצט אויף אַלט־יידישע גלויבונגען און לעגענדעס. ס'איז גענוג דורכצוקוקן די ליסטע מיט נעמען פון די יידישע שריפטשטעלער אין פוילן צווישן ביידע וועלט־מלחמות איינצוזעען, אַז די גרעסטע מערהייט איז נישט באַאיינפלוסט געוואָרן פון דער פוטוריסטישער „רעוואָלוציע". ה. ד. נאָמבערגס לעצטע דערציילונג איז געווען וועגן אַ רביאיש איניקל. י. מ. וויסנבערג האָט געשטעמפּלט די פוטוריסטן און ראַדיקאַלן פאַר . . . ליטוואַקעס. ער האָט געשאַפן אַ נייע לאָזונג: אומצוקערן זיך צום פאָלקסטימלעכן. ה. ל. זשיטניצקיס בעסט ווערק איז געבליבן „דעם זיידנס הייזל", וואו עס ווערט געשילדערט אַלטער שטייגער. שלמה גילבערט האָט זיך אָפּגעגעבן מיט קבלה מעשית, אָדער ספּיריטיזם. יעקב פרעגער האָט אַרויסגעגעבן די היסטאָרישע דראַמען „דער נסיון" און „שלמה המלך". בער האָראָוויץ האָט געשריבן חסידישע מעשות אין עברי־טייטש, לויטן נוסח פון „קהל חסידים". י. מ. ניימאַן איז אַרויסגעקומען מיט דער פאָלקסטימלעכער דראַמע „שבת־אויבסט". א. מ. פוקס האָט געשילדערט אַ לעבנס־שטייגער, וואָס האָט זיך ניט געענדערט זינט הונדערטער יאָרן. יואל מאַסטבוים האָט דערציילט פאַנטאַסטישע מעשות וועגן היטעס, ציגיינער, שלאַנגען, פידלען... ז. סעגאַלאָוויטש האָט געשריבן סענטימענטאַלע ראָמאַנען וועגן ווילדע צילקעס, קאַפּריזנע פרויען און געקלאָגט אויף זיין אייביקער איינזאַמקייט. אפרים קאַגאַנאָווסקי איז געבליבן ביי זיינע גנבים און פורמאַנעס פון סטאַווקי־געסל און נאָך אַלץ זיך איבערגענומען מיט די ליבע־טראַגעדיעס פון בלאַסע נייטאָרינס. וועגן אונטערוועלט־מענטשן האָט אויך געשריבן פּ. בימקאָ.

ישראל שטערן

כאָטש י. י. טרונק האָט אין זיינע מאָנאָגראַפיעס און בראָשורן נישט אויפגעהערט צו דערמאָנען, אַז די יידיש־וועלטלעכע קולטור איז אונדזער רענעסאַנס און אַז דער יידישער אַרבעטער איז דער יעניקער, וואָס טראָגט אויס אויף זיינע פּלייצעס אָט די באַנייאונג, — האָט ער אין זיין בעלעטריסטיק „געקוקט אויף צוריק" און געשילדערט אַלטע גריכן, רוימער, אָדער אַזעלכע נישט־פּראָלעטאַרישע העלדן, ווי יעזוס און בודאַ. יהושע פּערלע האָט זיך צופיל אָפּגעגעבן מיט דעם „פאַרפוילטן קליינבירגערטום" און שמעון האָראָנטשיק האָט מערסטנס גענומען פאַר זיינע העלדן קליינשטעטלדיקע קרעמער און זעקל־יידן, אַלץ מענטשן, וואָס זיינען לויט דעם מאַרקסיסטישן שטאַנדפּונקט געווען — מיסט פון דער רעוואָלוציע.

נישט אַ סך אַקטועלער איז געווען די פּאָעזיע. אמת, אַ צאָל יונגע דיכטער האָבן געשריבן אויף „סאָציאַלער באַשטעלונג". אַ צאָל פון זיי האָבן זיך קאָנצענטרירט אַרום דעם בונדישן ליטעראַרישן זשורנאַל „וואָכנשריפט" און שפּעטער ביים „פאָראויס", אַנדערע אַרום די לינקע פּועלי־ציוניסטישע און קאָמוניסטישע אויסגאַבן. אַ צייט האָבן די דיכטערינס קאַדיע מאָלאָדאָווסקי און רחל ה. קאָרן שאַרף זיך אַוועקגעשטעלט אויף יענעם צד. מיר ווילן דערמאָנען די פּאָעטן: ב. אַליצקי, י. פּאַפּיערניקאָוו, י. ל. קאַהאַן, קלמן ליס, י. רובינשטיין, ש. וואָלמאַן, ישראל אַשענדאָרף, בער שנאַפּער, בונעם העלער, ב. שודריך. אָבער אין אַלגעמיין איז אויך די פּאָעזיע נישט געגאַנגען אין שפּאַן. אהרן ציטלין, דער באַדייטנדיקסטער יידישער פּאָעט אין פוילן, האָט געזונגען וועגן עולם האצילות, די עשר ספירות, יוסף דילה רינה. אַ רעליגיעזער דיכטער איז אויך געווען ישראל שטערן. איציק מאַנגער, וואָס איז געקומען קיין פוילן פון רומעניע, איז אין זיין שרייבן געווען אַ ראָמאַנטיקער. ישראל ראַבאָן האָט מיט טאַלאַנט געשפּילט דעם לץ און הפקר־יונג. מרים אולינאָווער האָט געשריבן פּאָעזיע, וואָס האָט געשמעקט מיט קרבן־מנחה סידור. די פּאָעטן האָבן מער ווי די פּראָזאַיקער געזוכט נייע פאָרמען, אָבער אויך זי, די פּאָעזיע, איז אין איר טאָן, אין איר דיקציע, אין איר גאַנצן אינהאַלט געבליבן שטעקן אין יענע ווערטן און בילדער, וואָס ס'האָט געשאַפן דער גלות. אפילו די יעניקע, וואָס האָבן געשריען און געיאָמערט וועגן רעוואָלוציע, האָבן דערביי באַנוצט, קאָן מען זאָגן, אַ ניגון פון מענה־לשון. איניקע פון זיי האָבן געשוואוירן ביי זייערע פּאָעטישע בערד־און־פּאות, אַז זייערע טאַטעס זיינען געווען שמידן און אַז זייערע באָבעס האָבן געפּאַשעט קי. אָבער זיי האָבן קיינעם נישט איבערצייגט. די יידישע ליטעראַטור איז טאַקע לויט דער טעאָריע געווען אַ וועלטלעכע, אָבער זי האָט אפילו נישט אָפּגעשפּיגלט די אָרעמע וועלטלעכקייט פון דער יידישער גאַס. עס איז כמעט נישטאָ אין דער יידישער פּראָזע אין פוילן דער יידישער דאָקטאָר און אַדוואָקאַט, דער לערער און פּאַרטיי־טוער, דער גימנאַזיסט און סטודענט. ס'זיינען נישטאָ קיין ווערק, וואָס דערציילן אייך די אַוואַנטורעס און אויסטערלישע גלגולים פון יידישן קאָמוניסט; איר זעט נישט דעם חלוץ, דעם רעוויזיאָניסט, דעם אַסימילאַטאָר, דעם בונדיסט, דעם יידישן לעגיאָנער און אָנהענגער פון פּילסודסקין, די גאַליציאַנער דאָקטוירים, די דאַמען־העלדן פון די קורערטער, די עלעגאַנטע יידישע מיידלעך, וואָס האָבן אָנגעפילט די פּוילישע טעאַטערן, קאַפע־הייזער, קאַבאַרעטן, און וואָס האָבן ביז דער לעצטער מינוט נישט געוואוסט, אַז זיי גייען אונטער צוזאַמען מיט זייערע פרומע באָבעס. עפּעס האָט פּאַסירט מיט דער יידישער ליטעראַטור אין פוילן — און ניט בלויז אין פוילן — וואָס איז געווען אין קעגנזאַץ צו יעדער ליטעראַטור־געשיכטע און ליטעראַטור־פילאָסאָפיע.

שלמה גילבערט

דער אמת איז געווען, אַז נישט די יידישע ליטעראַטור אין פּוילן האָט געקאָנט זיין פּראָלעטאַריש, נישט זי האָט געקאָנט זיין קאַפּיטאַליסטיש. ס'איז גרינג געווען פאַר לינעצקין, מענדעלען, שלום עליכמען אויסצולאַכן און צו קריטיקירן קאַבצאַנסק, יעהופּעץ, טונעיאַדאָווקע, אָבער ס'איז אַ סך שווערער געווען פאַר די ליטעראַרישע אייניקלעך צו קומען אין באַרירונג מיט די מאַטעריעלע גיטער און ווערטן, וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן אויסער קאַבצאַנסק און וואָס האָבן מיט זיך פאָרגעשטעלט דאָס סאַמע וועזן פון וועלטלעכן לעבן. ס'איז געווען לייכט צו זיין וועלטלעך דורך נעגירן דעם אַלטן שטייגער, אָבער גאָר עפּעס אַנדערש איז צו זיין וועלטלעך אויף אַ פּאָזיטיוון אופן. דערויף האָבן געפעלט דער יידישער ליטעראַטור אין פּוילן די עלעמענטאַרסטע באַדינגונגען. ערשטנס האָט דער יידישער שרייבער געהאַט ווייניק אויסערלעכע דערפאַרונג. זיין לעבנסוועג אין דורכשניט איז געווען: דאָס חדר, דאָס בית־מדרש, דאָס קרעמל און דאַן — די יידישע וואַרשעווער גאַסן. ער האָט נישט געקאָנט שרייבן — אויב ער האָט נישט געוואָלט אויסטראַכטן — וועגן פּויערן, יעגערס, פישערס, קוילן־גרעבערס, ספּאָרטסלייט, באַן־אַרבעטער, מעכאַניקער, פּאָליציי, מיליטערלייט, שיפן, לופט־פליער, פערד־געיעגן, אוניווערסיטעטן, סאַלאָנען און וועגן טויזנט אַנדערע אָביעקטן און מענטשן, וואָס זיינען דאָס וועלטלעכע לעבן. צווייטנס, האָט די שפּראַך, וואָס ער האָט באַנוצט, נישט געהאַט קיין נעמען פאַר די צענדליקער טויזנטער קעגנשטאַנדן און טעטיקייטן, מיט וועלכע די אַלע זאַכן זיינען פאַרבונדן. ער האָט אפילו נישט געקאָנט אָנרופן אויף זיין יידיש די בלומען, וואָס ער האָט אַמאָל באַוואונדערט אין שויפענצטער און גאָטס באַשעפענישן, וואָס ער האָט געזען ווען ער איז אַרויסגעפאָרן אויפן לאַנד.

נאָך ווייניקער ווי דער ייד אַליין, האָט דאָס יידישע וואָרט געקאָנט אַריינדרינגען אין עולם־המעשה, אין דער וועלט פון טאַט. עס איז אפילו שווער געווען פאַרן יידישן שרייבער צו שילדערן זיין אייגענעם ברודער, דעם יידישן אינטעליגענט. אָדער האַלבן אינטעליגענט, וואָס איז געווען אָרעם אין שטייגער, נאַקעט אין טראַדיציע, אָן אַ שבת און אָן אַ יום־טוב, אויסגעוואָרצלט פון דער היים, פרעמדשפּראַכיק, אָדער טאָפּל־שפּראַכיק, אָן אַ כאַראַקטעריסטישער הלבשה, אָן אַלע יענע קענצייכנס, וואָס העלפן פּלאַסטיש אַרויסברענגען אַ כאַראַקטער און אים אויסטיילן פון אַנדערע אינדיווידן. בערגלסאָן האָט געוואָלט געבן דעם יידישן אינטעליגענט אין „אָפּגאַנג", אין „פּענעק", אָבער קיין קלאָרע געשטאַלט איז נישט אַרויסגעקומען. עס האָבן געפּרואווט ה. ד. נאָמבערג, י. י. זינגער, א. מ. פוקס. מ'האָט געמאַכט אָנשטרענגונגען אין אַמעריקע און וואו נישט, אָבער ס'האָט זיך קיינמאָל נישט איינגעגעבן. די גאַנצע סאָוועטישע יידישע ליטעראַטור איז דורכגעפאַלן צוליב דער עקשנות פון די שרייבער זי צו פאַרוועלטלעכן פאַר יעדן פּריז. מער פון אַלץ האָט געשפּילט אַ ראָל דער פאַקט, וואָס גאָרנישט אינעם וועלטלעכן ייד האָט אַרויסגערופן אינספּיראַציע ביים יידישן שרייבער. די סינטעזע צווישן ייד און גוי, אָדער צווישן ייד און מענטש, האָט געקאָנט רעדן צו זיין לאָגיק, אָבער נישט צו יענע אונטערבאַוואוסטזיניקע קוואַלן, פון וואַנען ס'קומט די שאַפונג.

צוויי ברירות זיינען געבליבן דעם יידישן שרייבער: אָדער ווידער אַמאָל אויסלאַכן דאָס באַשפּיגענע און טראַגישע קאַבצאַנסק, צו וועלכן דער גורל האָט אים צוגעשמידט, אָדער גראָבן אין דער טיף, קוקן אויף צוריק, זוכן אין דלות דאָס גרויסע, דאָס טיף־יידישע, דאָס אייביקע. פּרץ האָט אויסגעקליבן דעם צווייטן וועג. אויסלאַכן קאָן מען—מיט טאַלאַנט—בלויז איין מאָל. פאַרקערט, די אַרבעט, וואָס פּרץ האָט אָנגעהויבן, איז געווען אַ פּיאָנערישע. זי האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט אַן אָנהייב פון אַ וועג, אויף וועלכן די יידישע ליטעראַטור האָט געמוזט גיין, אויב זי האָט בכלל געוואָלט עקזיסטירן.

אָבער צי מ'האָט ווידער־אַמאָל אויסגעלאַכט דאָס אָרעמע יידישע לעבן, ·אָדער מ'האָט פאַרהערלעכט דעם אַלטן שטייגער, געזוכט זיין פאַרבאָרגענע שיינקייט, אים געשטאַלטיקט און דראַמאַטיזירט, — די יידישע ליטעראַטור איז געבליבן אַ באַגרענעצטע אין איר טעמאַטיק, אַ ווינקלדיקע, אַ יוצא־דופנ'דיקע. פאַר דעם פרומען ייד איז דאָס אַלץ געווען — חוזק. דער ראַדיקאַל האָט ניט באַנומען צו וואָס מ'שטאָפּט אים אַזויפיל מיט דער פאַראַפראַזירטער און פאַרקריפּלטער פרומקייט, וואָס ווי מ'האָט זי נישט געקערט און געווענדט, איז זי פאַר אים געבליבן אַלטגעבאַקן און רעאַקציאָנער. דער יידישער שרייבער האָט צומאָל געמאַכט אַ פּרוּוו צו אַנטלויפן פון אָט דער ענגשאַפט און צו ווערן „איראָפּעאיש", אָבער דער מאַנגל אין פאָרם ביי דער יידישער אינטעליגענץ, דעם שרייבערס אומדערפאַרנקייט און די נישט־צוגעפּאַסטקייט פון דער יידישער שפּראַך האָבן אים געטריבן צוריק. דאָ, אין געטאָ, איז אַמווייניקסטנס געווען עפּעס אייגנס. גלייך ווי די קריסטן האָבן דורות־לאַנג געברויכט די נעמען און באַגריפן פון דער גריכישער היידנישער מיטאָלאָגיע פאַר זייערע וועלטלעכע אינסטיטוציעס, אַזוי האָט דער מאָדערנער יידישער שרייבער זיך געמוזט באַנוצן מיט דעם באַגריפן־ און ווערטער־שאַץ פון דער יידישקייט, אין וועלכער ער האָט מער נישט געגלייבט. ער האָט געפּרוּווט שאַפן אַ קולטור אָן אויסגעבאָרגטע, אַ ציטירטע, אַ גענזנפיסלדיקע. איר זין איז געווען אַ רעליגיעזער, בעת אירע צוועקן זיינען געווען סעקולאַרע. עס איז געווען אַ קולטור פון „אַלס אָב", אַ סילאָגיזם, וואו די הנחות זיינען געווען פאַלשע, אָבער דער אויספיר האָט פונדעסטוועגן געזאָלט בלייבן אַ ריכטיקער. די מאָדערנע יידישע ליטעראַטור האָט מיט זיך נישט פאָרגעשטעלט קיין אָנהייב און נישט קיין פאָרזעצונג, נאָר אַ נאָכוואוקס נאָך אַ גרויסער רייכער קולטור. אירע שעפער זיינען געווען טאָפּלטע פּערזענלעכקייטן, און אַלץ, וואָס זיי האָבן געזאָגט, האָט געמוזט האָבן דעם טאָפּל־טאָן פון לצנות (אָדער סטיליזאַציע), אפילו ווען זיי האָבן זיך באַמיט צו זיין שטאַק ערנסט.

ניין, די יידישע ליטעראַטור האָט נישט געקאָנט זיין — נישט פּראָלעטאַריש, נישט האָפּערדיק און נישט קעמפעריש. נישט בלויז דער יידישער שרייבער, נאָר זיין ווערק, זיין שאַפונג, איז געווען אין אַ קלעם. אַ ווידערשפּרוך איז געלעגן אין איר גאַנצער עקזיסטענץ. זי איז געווען געטלעך אָן אַ גאָט און וועלטלעך אָן אַ וועלט. כדי צו קאָנען לעבן, האָט זי געמוזט אָדער צוריקגעווינען דעם רבונו של עולם, אָדער באַקומען אַ באָדן אונטער די פיס. לאַנג אַזוי אָנטרייבן צווישן הימל און ערד האָט זי נישט געקאָנט. מיט דעם באַזונדערן חוש פאַרן אמת, וואָס ס'האָבן די יעניקע, וואָס גילטן ווי טרוימער און פאַנטאַזיאָרן, האָט דער יידישער שרייבער געפילט מער פון אַנדערע דאָס אָנקומען פון דעם אומפאַרמיידלעכן חורבן. ער האָט באַנומען, אַז קיין שום פּראָגראַם קאָן נישט ראַטעווען דאָס יידישע פאָמפּעי. ער האָט נישט געקאָנט זוכן קיין טרייסט ערגעץ אַנדערש ווי אין דער יידישער געשיכטע, אין נצח ישראל. לאַנג איידער די נאַציס זיינען געקומען קיין פּוילן, האָט דער יידישער שרייבער געשפּירט אין דער לופט דעם ריח פון מיטלאַלטער, הריגות, קידוש השם. ער האָט געאַנט די גרויסע איינזאַמקייט פון ייד אויף דער וועלט און די אייביקע כוחות, וואָס באַוועגן זיין שיקזאַל. וואָס בעסער ס'איז געווען דער שרייבער, אַלץ בולטער זיינען אָט די שטימונגען געקומען צום אויסדרוק אין זיינע ווערק.

3.

ווי שוואַרץ מיר האָבן דאָ געשילדערט די לאַגע פון יידישן שריפטשטעלער אין פוילן, איז דאָך געווען פאַר אים אין ליכטיקער פונקט: דאָס יידישע לעבן איז טאַקע געגאַנגען עקאָנאָמיש און פּאָליטיש באַרג־אַראָפּ, אָבער עס האָט אין זיין גרענעץ עקזיסטירט. ביז צו דער לעצטער מינוט, ווען אַלץ איז אָפּגעווישט געוואָרן, אַז געווען אין פוילן אַן אָריגינעל יידיש לעבן, פול מיט סטיל, מיט פאָרם: דאָס אַלטע פרומע יידישע לעבן. עס איז אויך געווען אַ יידישע שפּראַך, וואָס האָט געהאט אַ באַגרענעצטן, אָבער אַ פרוכטבאַרן באָדן. דער יידישער שרייבער אין פוילן האָט נישט געדאַרפט, ווי ס'איז דער פאַל אין אַמעריקע, אַלץ שעפּן פון זכרון. ער האָט געקאָנט, אויב ער האָט געוואָלט, אַרויסגיין אין גאַס און זען דאָס יידישע לעבן און הערן ווי עס רעדט.

אַ ליטעראַטור קאָן נישט וואַקסן אויף אַ לעבנס־שטייגער, וואָס איז משוגע געוואָרן און וואו אַלע יוצרות זיינען צעדרייט געוואָרן. עס קאָן נישט זיין קיין ליטעראַטור דאָרטן, וואו פאָרמען זיינען נישט באַשטימט. עמנואל קאַנט זאָגט ערגעץ, אַז עס מוז זיין אָרדענונג אין דער נאַטור גופא, כדי דאָס דענקען זאָל מעגלעך זיין. ווען עס וואָלט נישט געווען קיין סיסטעם אין די דערפאַרונגען, וואָלט אויך נישט געקאָנט זיין קיין סיסטעם אין דענקען. מ'קען דאָס פונקט אַזוי אָנווענדן בנוגע ליטעראַטור. עס מוז זיין אַרום דער ליטעראַטור פאָרם, כדי זי, די ליטעראַטור, זאָל האָבן פאָרם. דער גייסט מוז זיין פּלאַסטיש, אַז דער קינסטלער זאָל אים קאָנען געשטאַלטיקן. אָט דער באַדינג איז אין פוילן געווען.

יעדעס שטעטל אין פוילן, יעדעס יידיש געסל האָט געהאַט אייגנאַרטיקייט. יידן פון לובלינער געגנט האָבן אַנדערש גערעדט און אפילו, דוכט זיך, אַנדערש אויסגעזען, ווי יידן פון קאַליש אָדער שעדלעץ. די יידישע שטעטלעך ביי דער ווייסל זיינען געווען גאָר אַנדערש ווי די שטעטלעך אין וואָלין. אין וואָנגוועליץ, ביי לובלין, האָט מען געלייענט די מגילה שושן־פּורים, ווייל ס'איז געווען אַ מסורה, אַז דאָס אָרט איז געווען אַרומגערינגלט מיט אַ מויער אין די צייטן פון יהושע בן נון... אין טישעוויץ האָט געלעבט און ס'איז אומגעקומען משיח בן יוסף... אין לובלין איז געשטאַנען דעם מהרש"לס שול און אין ווילנע האָט מען אַריינגעבעטן אויף אַ מנין אין גאונס קלויז; אין קראָקע האָט מען אייך געוויזן אויפן בית־עולם דעם רמ"אס קבר און אין לודמיר איז נאָך געשטאַנען דאָס גריך־שטיבל, וואו די לודמירער מויד האָט געדאַוונט אין אַ טלית... מ'האָט אין פוילן געקאָנט דערקאָנען אַ ייד לויט די מלבושים אויב ער איז אַ חסיד, אָדער אַ מתנגד, אַ למדן אָדער אַן עם־הארץ. עס זיינען ביז דער לעצטער מינוט נאָך געווען באַלעבאַטים מיט פעלענע טלית־זעק און הויכע היטלען און באַלעבאָסטעס מיט פעלענע שייטלען און טערקישע שאַלן. אַ געניט אויג האָט דערקאָנט צו וואָס פאַר אַ רבין אַ ייד פאָרט. די גערער חסידים זיינען געווען „שקצים" און די קאָזשעניצער האָבן אין חסידישן פאָלקלאָר פיגורירט ווי שלימזלען, קריכערס, ווײנערס; די ראַדזינער האָבן נאָך אַלץ געפירט מחלוקת אַרום די בלויע ציצית און די קאָצקער האָבן אָפּגעכאַפּט דאָס דאַוונען און געמאַכט וויצן. יידן, וואָס דאַוונען בהשכמה און אין נוסח אַשכנז, זיינען געווען אַ גאַנץ אַנדער סאָרט פון די יעניקע, וואָס קומען דאַוונען שפּעט און אין נוסח ספרד. מ'האָט געקאָנט דערקאָנען אין דער אויסשפּראַך אַ וואָלאָצלאַווקער און אַ קאָוולער, אַ וואַרשעווער און אַ לעמבערגער, אַ קראַקאָווער און אַ קאַלאָמייער. אין וואַרשע אַליין האָט מען געקאָנט אונטערשיידן צווישן די יידן, וואָס וואוינען אין „די־גאַסן" — אויפן גזשיבאָוו, אויף דער טוואַרדע, שליסקע, פּאַנסקע, גנוינע — און צווישן די פון „יענע־גאַסן": נאַלעווקיס, פראַנציסקאַנער, מילע, קופּיעצקע.

די פּאָטענציעלע העלדן פון דער יידישער ליטעראַטור זיינען אַרומגעגאַנגען אין גאַס און פּשוט זיך געבעטן מ'זאָל זיי באַשרייבן.

די יידן אין פוילן זיינען געווען אָרעם אין אַלץ, אויסער אין אינדיווידואַליטעט. וואָס שייך דער יידישער שפּראַך, איז איר אָנווענדבאַרקייט געווען, ווי געזאָגט, אַ באַגרענעצטע, אָבער אין איר ענגן קרייז האָט זי זיך אַנטוויקלט. די יידישע פּרעסע האָט אין די לעצטע עטלעכע צענדליק יאָר געשאַפן נייע ווערטער און זיי זיינען אַריין אין דער שפּראַך. שרייבער, וואָס זיינען געווען אינטערעסירט אין אויפלעבן אַלט־יידיש, האָבן נישט געמוזט דווקא נישטערן אין ביכער. עס האָבן נאָך געלעבט אין די קליינע שטעטלעך די אַלטע גבאיטעס, וואָס האָבן גערעדט צאינה־וראינה־לשון. עס איז געווען אַ כלי־זמר־לשון, אַ גנבים־שפּראַך, ס'האָט געשווימלט און געגריבלט מיט אידיאָמען, וואָס זיינען קיינמאָל נישט אויסגענוצט געוואָרן אין דער ליטעראַטור. דער יידישער שרייבער אין פוילן האָט געשעפּט פון דער ערשטער האַנט. מ'פילט דאָס אין דעם אופן ווי ער גיט איבער דיאַלאָג, אין זיינע שילדערונגען, אין דעם שרייבערס לשון. הינטער דער ליטעראַטור איז געווען די קאָנטראָל פון אַ לעבן, פון אַ נוסח. עס זיינען געווען די גרענעצן און פאָרמען, וואָס אָן זיי קאָן קיין ליטעראַטור נישט עקזיסטירן.

יחיאל לעהרער

דער ליטעראַטן־פאַראיין אין וואַרשע, וואָס איז געווען די בערזע פון דער יידישער ליטעראַטור אין פוילן, איז שטענדיק פול געווען מיט יונגע טאַלאַנטן, וואָס זיינען געקומען פון אַלע עקן לאַנד. אַ באָדן איז געווען און יידישע שרייבער זיינען געוואַקסן, כאָטש אָן אַ צוקונפט. די אָנפאַנגער האָבן געבראַכט פון די שטעטלעך צעשויבערטע טשופּרינעס, אַ כעס אויף וואַרשע און אַ ווילן צו מאַכן רעוואָלוציעס אין דער ליטעראַטור. זיי זיינען אַרומגעגאַנגען אין ליטעראַטן־פאַראיין אין קליינשטעטלדיקע פעלצלעך און אין שטיוול. אין די זשורנאַלעכלעך, וואָס זיי האָבן אַרויסגעגעבן, ווי „שפּראָצונגען" און אַנדערע, האָבן זיי גענוצט אַ שווערע עברי, אָנגעדיכטעוועט מיט פּראָווינציאַליזמען. צווישן די „באַרבאַרן", וואָס האָבן אין די לעצטע יאָרן געמאַכט אַן אינוואַזיע אויף טלאָמאַצקע 13, זיינען געווען אַזעלכע אמתע טאַלאַנטן ווי: יחיאל לערער, דער מחבר פון דער עפּאָפּייע פון יידישן שטעטל „מיין היים", לייב ראשקין, דער פאַרפאַסער פון דעם ראָמאַן „די מענטשן פון גאָדלבאָזשיץ"; ש. בערלינסקי, משה שימעל, חיים גראַדע, רייזל זשיכלינסקי, א. סוצקעווער, ישראל עמיאָט, לייזער וואָלף, חיים סעמיאַטיצקי און אַ ריי אַנדערע.

עס זיינען געקומען אַלערליי בחורים: אַזעלכע, וואָס האָבן געטראָגן מיט זיך די געזאַמלטע ווערק אין די קעשענעס און האָבן זיך גלייך אָוועקגעשטעלט לייענען, און יונגעלייט, וואָס האָבן יאָרן לאַנג געשריבן אַ „גרעסערע אַרבעט" און זיי האָבן

געמאַכט אַרום דעם אַ גאַנצע מיסטעריע. ס'איז געקומען אַ ייד מיט אַ באָרד און פאות, וואָס האָט איבערגעלאָזט ווייב און קינדער אין דער היים און באַשלאָסן צו ווערן אַ ליטעראַט, און איינער, וואָס האָט גלייך דעם ערשטן טאָג גענומען מאַכן סקאַנדאַלן, אַז מ'לאָזט נישט צו די יינגסטע. (ער איז אַלט געווען 46 יאָר.) ס'זיינען געקומען קאָמוניסטן, וואָס האָבן געדראָט, אַז נאָך דער רעוואָלוציע וועלן זיי אַלעמען דערשיסן, און מיידלעך, וואָס כאָטש זיי האָבן זיך באַרימט, אַז זיי קאָנען נישט קיין „זשאַרגאָן“, האָבן זיי זיך געמישט צו דער ליטעראַטור און געהאַט טענות צו די קריטיקער. איינער אַ יונגערמאַן איז געזעסן אַ גאַנצן טאָג צווישן אויוון און געלייענט און געשריבן. געלייענט האָט ער אַלץ, וואָס ער האָט באַקומען: ביכער וועגן מעדיצין, אַסטראָנאָמיע, אַן אַלטן באַריכט פון אַן אַקציע־געזעלשאַפט, אַ רעפּאָרט וועגן אַ סטרייק פון באַן־באַאַמטע מיט פופצן יאָר צוריק... אַן אַנדער יונגערמאַן האָט דערקלערט נישט מער און נישט ווייניקער, נאָר אַז ער האָט געמאַכט אַ רעוואָלוציע אין דער וועלט־ליטעראַטור. ער האָט גלייך באַקומען אין ליטעראַטן־פאַראיין הייסע חסידים. די „רעוואָלוציע“ איז באַשטאַנען דערין, וואָס ער האָט געבויט זיינע דערציילונגען (אָדער וואָס זיי זיינען געווען) ווערטיקאַל. צב"ש, אויפן באַרג איז געשטאַנען אַ טורעם, אויפן טורעם איז געשטאַנען אַ שלאָס, אויפן שלאָס איז געשטאַנען אַ קוימען, אויפן קוימען אַ כישוף־מאַכערין, די כישוף־מאַכערין האָט געהאַלטן אַ טענענבוים און אַזוי — ביז צום הימל... ס'האָבן נישט געפעלט קיין טענות און קיין קשיות. דער ווערטיקאַלער פּאָעט האָט געקעמפט פאַר זיין ליטעראַרישער רעוואָלוציע ווי אַ לעמפּערט און די חסידים זיינע האָבן געשריען, אַז ער שאָקלט אויס האָמערן פון אַרבל...

אַן אינטעגראַלער טייל פון ליטעראַטן־פאַראיין איז געווען דער דיכטער הערשעלע. צו פופציק יאָר האָט ער אויסגעזען ווי פון פינף און צוואַנציק און זיין מענטאַליטעט איז געווען פון איינעם, וואָס איז געבליבן שטעקן אין חדר, מיט אַלע זיינע חנען און יינגלישקייטן. דער דאָזיקער הערשעלע האָט פונדעסטוועגן געשריבן שיינע פאָלקסלידער. זיין לעצט בוך האָט געהייסן „שבת אויפן טראַקט“. הערשעלע איז אַ חתן געוואָרן אין ליטעראַטן־פאַראיין, חתונה געהאַט אין ליטעראַטן־פאַראיין, און ווען ער האָט זיך צעקריגט מיט דער שוויגער, איז ער געקומען נעכטיקן אין ליטעראַטן־פאַראיין. ער האָט דערביי געהאַט טענות צו די שרייבער, פאַרוואָס זיי האָבן אים פאַרשלייערט... דער דאָזיקער הערשעלע מיט זיינע נאַרישקייטן און חכמהלעך, מיט זיין אומוויסן און מיט זיינע פּאָעטישע פעאיקייטן, איז געווען אַ שטיק פאָלק, און אַלץ, וואָס ער האָט געזאָגט, איז געווען פאָלקלאָר... הערשעלע האָט אַלעמאָל געטראָגן מיט זיך אַ ביכל, אַזוינס ווי עס נוצן קרעמער צו פאַרשרייבן חובות. אין אָט דעם ביכל האָט הערשעלע מיט אַ מיקראָסקאָפּיש קליינער שריפט אַריינגעשריבן זיינע לידער. ער האָט געהאַט ממש טויזנטער לידער אין דעם ביכל.

ס'איז געקומען אין ליטעראַטן־פאַראיין אַ פאָלקאָווניק אַ ראַבינער, וואָס די ציצית האָבן אים אָפּגעקוקט פון הינטערן מונדיר, און אַ יונגערמאַן, וואָס האָט אַליין געשריבן אַן ענציקלאָפּעדיע און געהאַט שטיין אויפן בוידעם גאַנצע זעק מיט מאַנוסקריפּטן; אַן אָרעמע יידענע, וואָס האָט געשריבן ראַפינירטע פאָרנאָגראַפישע לידער, און אַ ייד, וואָס האָט יעדן ערב יום־טוב אָפּגעדרוקט אַן אַנאָנס אין צייטונג, אַז ס'איז צו אים אַנטפּלעקט געוואָרן דער קץ. ס'זיינען געקומען העברעאישע לערער, וואָס האָבן געפירט שעהן־לאַנג וויכוחים וועגן דיקדוק, און אַ בונדיסט, וואָס האָט געזאָלט אַמאָל האָבן אָפּגערוימט אַ פּראָוואָקאַטאָר און קיינמאָל נישט אויפגעהערט צו פירן קאָנספּיראַציע; אַ ייד, וואָס האָט זיך געבאָדן ווינטער, געגעסן בלויז גרינסן און געהאַלטן פון יעזוסן, און אַ ביבליאָגראַף, וואָס האָט געקאָנט אַלע ווינקעלעך פון דער וועלט־ליטעראַטור, אָבער נישט געגלייבט—און נישט געוואָלט גלייבן—אַז ס'איז דאָ אַ יידישע ליטעראַטור.

אַ מענטש, וואָס איז ממש געווען אַ מיליאָנער אין אינדיווידואַליטעט, איז געווען דער שריפטשטעלער ש. ל. קאַוועע, וואָס האָט אויך געהייסן מ. וואַנווילד און יוסף דיקשטיין. מ'קאָן זיך גאָרנישט פאָרשטעלן דעם ליטעראַטן־פאַראיין אָן קאַוועען. קאַוועע איז געווען אַן אויטאָדידאַקט, אָבער ער האָט אַ סך געקאָנט, אַ סך געלייענט און געהאַט אַ שאַרפן קאָפּ. אַלץ אין דעם מענטשן איז געווען היפּער־אָריגינעל, איפּכא־מסתבראדיק, קאַפּריז. ווען קאַוועע האָט פאַרשפּילט אַ שאַך, האָט ער געזאָגט, אַז דער געווינער איז אַ פּושער. ווען קאַוועע האָט געמאַכט אַ גרייז, איז שולדיק געווען די ענציקלאָפּעדיע. ווען קאַוועע האָט זיך איינגעעקשנט, האָט אים גאָט אַליין נישט געקאָנט רירן פון אָרט. ער האָט געקאָנט על פּי טעאָריע באַווייזן, אַז וואַרשע איז אויפן נאָרדפּאָל און אַז ד"ר הערצל האָט געגרינדעט דעם „בונד“... עס איז געווען אין קאַוועען אַן איבערבלייבעניש פון די אַמאָליקע פּשטל־מייסטער, וואָס האָבן געקאָנט פון אַ שיטה מקובצת אויף בבא מציעא אַרויסדרינגען, אַז אין כעלם מעג מען עסן חמץ אום פּסח. ווען עס האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען אין וואַרשע דער זשורנאַל „גלאָבוס“, האָט די רעדאַקציע באַשטעלט ביי קאַוועען אַן אַרטיקל וועגן ליטעראַטור. די רעדאַקטאָרן האָבן געוואוסט, אַז קאַוועע האָט געדאַנקען, מיינונגען, און קאָן אָנשרייבן אַ גוטע עסיי. אַרויסגעקומען איז אַן עסיי וועגן . . . פערד. ס'איז געשען אַזוי: אָנהייבנדיק צו שרייבן וועגן ליטעראַטור, האָט קאַוועע ביי דער געלעגנהייט באַנוצט דאָס וואָרט „פּולבלוטיק“. באַלד איז אים דער אויסדרוק עפּעס געוואָרן קשה. וואָס מיינט מען דאָס „פּולבלוטיק“? ער האָט נאָכגעקוקט אין אַן ענציקלאָפּעדיע און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז „פּולבלוטיק“ איז אַן אויסדרוק, וואָס ווערט אָנגעווענדט אין באַצוג צו פערד, ווען זיי זיינען פון אַ ריינער ראַסע. קאַוועע איז געווען אַזוי באַגייסטערט פון זיין אַנטדעקונג, אַז ס'איז כמעט אַרויסגעקומען אַ מאמר וועגן פערד. ער איז דערנאָך געווען זייער פאַרוואונדערט, ווען די רעדאַקציע האָט זיך אָפּגעזאָגט דאָס אַרטיקל צו דרוקן...

עס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אַ לעבעדיקער ליטעראַטור, אַז אירע שריפטשטעלער שטעלן אָפט מיט זיך פאַר אינסטיטוציעס, אָדער אַמווייניקסטן — טיפּן. אַ שרייבער אַ גלאַטיק מענטשל איז נישט געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם ליטעראַרישן וואַרשע. אַן אינסטיטוציע פאַר זיך איז געווען הלל צייטלין. אין ליטעראַטן־פאַראיין איז ער זעלטן געקומען, אָבער זיין שטוב איז געווען אַ ליטעראַטן־פאַראיין פאַר זיך. ערשטנס האָט ער געהאַט צוויי זין שרייבער, אהרן און אלחנן. אויסער דעם איז זיין הויז אַלעמאָל פול געווען מיט שרייבער, אָנפאַנגער, און מיט סתם אויסטערלישע מענטשן און פאַרשוינען. יעדער יונגערמאַן, וואָס האָט גענומען אַ פען אין דער האַנט, האָט פריער אָדער שפּעטער אָפּגעשטאַט אַ וויזיט הלל צייטלינען. הלל צייטלין האָט געהאַט געדולד צו אַלעמען: צו מקובלים, וואָס האָבן געזוכט רמזים וועגן קץ און משיח און צו אַפּיקורסים, וואָס זיינען געקומען צו אים פירן אַ וויכוח וועגן מציאות הבורא; ער האָט געגעבן ברייוו יונגעלייט, וואָס האָבן געזוכט לעקציעס אויף דער פּראָווינץ, אָדער שטיצע אין דער קהילה, און געלאָזט, אַז אַ יונגער דיכטער זאָל אים איבערלייענען זיינע לידער און פּאָעמען. אַ צייט לאַנג איז געווען אַן

אפטער אריינגייער צו הלל צייטלינען דער שרייבער י. י. פויזנער, וואס זיין בוך „מלכות המשיח" איז אנערקענט געווארן דורך איניקע קריטיקער, ווי א רעליגיעז־פילאסאפיש ווערק פון א גרויסן פארנעם. פויזנער איז געווען א גוואלדיקער שווייגער. ער פלעגט קומען, אפזיצן עטלעכע שעה און נישט אויסריידן קיין איין ווארט, און הלל צייטלין האט ארויסגעוויזן פונקט אזויפיל אינטערעס צו פויזנערס שווייגן ווי צו די וויכוחים און רייד פון אנדערע...

וועגן וייסנבערגס מחלוקת מיט די ליטוואקעס האט מען א סך טינט פארגאסן. פאר וייסנבערגן האט דער ליטוואק געדינט ווי א סימבאל. א ליטוואק האט געהייסן פאר אים א מענטש אן איינגעבוירענעם טאלאנט, אבער וואס קאן זיך אלץ אויסלערנען. ס'האט גראד פאסירט אזוי, אז די מערסטע ראדיקאלע שרייבער זיינען געווען ליטוואקעס, אדער זיינען געקומען פון רוסלאנד. (פאר וייסנבערגן האט זיך ליטע אנגעהויבן באלד הינטער ווארשע...) זיין קאמף מיט די ליטוואקעס איז מיט דער צייט דערגאנגען אזוי ווייט, אז ער האט דערקלערט שלום אשן פאר א ליטוואק. זיין פארביטערונג פלעגט צומאל דערגיין צו אזא שטופע, אז ער האט געזאגט, אז די גאנצע וועלט באשטייט פון בלויז ליטוואקעס. וייסנבערג האט אין אנהייב געגרינדעט א ליטערארישע שולע און ווי יעדער מייסטער, האט ער שפעטער געהאט פון זיינע תלמידים גרויסע אנטוישונגען: זיי זיינען אוועק צו די ליטוואקעס, אדער... זיי זיינען אליין געווארן ליטוואקעס... מ'האט געדארפט קאנען וייסנבערגן און די סביבה, אין וועלכער ער איז אויפגעוואקסן, כדי אים צו פארשטיין. דורך וייסנבערגס מויל האבן ארויסגערעדט דורות עם־הארצים, וואס האבן ליב געהאט די תורה, נאר פיינט געהאט די לערנערס...

„פאליטיש פארדעכטיק" איז יארן לאנג געווען אין ווארשע אהרן צייטלין. לויט די טעאריעס פון ליטעראטן־פאראיין האט א שרייבער, אן אמתער טאלאנט, געדארפט קומען פון א קליין שטעטל, האבן געגעסן טעג, און שרייבן האט ער געדארפט שווער, מיט גרייזן, אן אינטערפונקציע. אז א קינסטלער דארף נישט לייענען קיין ביכער איז געווען אן אקסיאם. נו, האט אהרן צייטלין נישט געהאט קיין איינע פון די דערמאנטע מעלות. ער האט שטודירט אין א גימנאזיע און אין אוניווערסיטעט. ער האט געשריבן סיי יידיש, סיי העברעאיש. ער האט געלייענט געטען און שעקספירן אין אריגינאל. פאר די אלע חטאים האט מען אין ליטעראטן־פאראיין באשלאסן, אז ער איז אן אינטעלעקטואל. ס'האט לאנג געדויערט ביז טלאמאצקע 13 האט שלום געמאכט מיט דעם געדאנק, אז א מענטש קאן לייענען א בוך און דערביי עס נישט באגנבענען פון קאפ ביז די פיס. ס'איז געווען קעגן אלע כללים...

דער למד־וואווניק פון ליטעראטן־פאראיין איז געווען דער דיכטער ישראל שטערן. מ'האט געזאגט אויף אים, אז ער דאוונט יעדן טאג אין טלית ותפילין און טאנצט צווישן די אומאנער חסידים, אדער די „טויטע־חסידים". ער האט געלעבט אין דער ביטערסטער נויט און איז ארומגעגאנגען אפגעריסן און אפגעשליסן. ישראל שטערן איז געווען א למדן און א מקובל.

א נסתר איז אויך געווען שלמה גילבערט. ער איז געווען אן אקולטיסט און פלעגט ליגן וואך גאנצע נעכט און פרואוון „ארויס אין אסטראל". גערעדט האט ער מיט סימבאלן. גילבערט איז געווען א שווינדזוכטיקער און דאקטוירים האבן אים שוין לאנג מייאש געווען. ער האט געפירט א לעבן פון איינעם, וואס איז געבליבן שטעקן אין עולם־התוהו.

מלך ראוויטש איז געווען באריהמט מיט זיין ארדענונג. אלס סעקרעטאר פון ליטעראטן־פאראיין, האט ער אויך — אזוי האבן בייזע צינגער געזאגט — געפירט די בוכהאלטעריע פון דער יידישער ליטעראטור. ער האט רעגיסטרירט זשעניען, געוויינלעכע טאלאנטן און גראפאמאנען. יעדער גראפאמאן האט געהאט ביי ראוויטשן זיין נומער... אויף ווי ווייט די אלע מעשות זיינען אמת, ווייס ראוויטש אליין, וואס איז — ערנסט גערעדט — אן אריגינעלער מענטש און שרייבער.

דער רודף־שלום אין ליטעראטן־פאראיין איז געווען י. י. טרונק. זיין אויפגאבע איז געווען צו פאראייניקן סתירות. ער איז געווען א קאפיטאליסט און א בונדיסט. ער האט געהאלטן עולם ומלואו פון פראלעטאריאט און געשריבן וועגן אלטע גריכן און רוימער. ער האט געפריידיקט קאלעקטיוויזם און איז געווען אן אינדיווידואליסט. ער האט ליב געהאט די יידישע גאסן, אבער געוואוינט האט ער צווישן גוים. י. י. טרונק האט געגלייבט, אז אלע ווידערשפרוכן זיינען מיספארשטענדענישן, וואס דארפן ווי אמגיכסטן ליקווידירט ווערן. ער האט אין דעם צעריסענעם יידישן לעבן פון די נאלעווקעס געזוכט די הארמאניע, וועגן וועלכער ס'האבן גערעדט פלאטא און סענעקא.

כאטש איציק מאנגער איז געווען איך ליטעראטן־פאראיין פארהעלטניסמעסיק א נייער מענטש, איז ער אבער באלד אזוי אריינגעוואקסן אין דער סביבה, אז ס'איז אפט שווער געווען צו דערקאנען וואו ס'ענדיקט זיך מאנגער און ס'הייבט זיך אן דער ליטעראטן־פאראיין. דער שיכור און דער לאמטערן זיינען ביי מאנגערן נישט געווען קיין מליצה. עס איז זעלטן פאראן א דיכטער, ביי וועמען ס'איז געווען אזא הארמאניע צווישן שרייבן און לעבן, ווי ביי מאנגערן. ווען ער איז געווארן בגילופין האט ער ארויסגעשריען מיט ביטערקייט און הומאר אלע ווייטיקן און טענות, וואס זיינען געלעגן אין אונטערבאוואוסטזיין פון דער גאנצער פראפעסיע, וואס רופט זיך — יידישע ליטעראטור.

דער פרוכטבארסטער שרייבער אין ווארשע איז געווען ז. סעגאלאוויטש. ער האט יעדן יאר ארויסגעגעבן א בוך און אמאל — צוויי א יאר. ער האט געהאט א סך מזל צו די לייענער, אבער ווייניק גליק צו די קאלעגן. ער איז, דוכט זיך, געווען דער איינציקער יידישער שרייבער אין פוילן, וואס האט זיך פאררופן אויפן לעזער. ער האט קיינמאל נישט געקאנט מאכן קיין שלום מיטן געדאנק, אז די יידישע ליטעראטור איז א ליטעראטור פאר שרייבער, נישט פאר לייענער... סעגאלאוויטש איז געקומען אין ליטעראטן־פאראיין אינדערפרי, ווען מ'האט דעם קלוב געעפנט, און איז אפט אוועק דריי אזייגער ביינאכט. די אטמאספערע פון ליטעראטן־פאראיין איז, דוכט זיך, געווען די איינציקע לופט, וואס ער האט געקאנט עטעמען... דערביי פלעגט ער האלטן אין איין שרייען, אז די לופט ארום דער יידישער ליטעראטור איז פארפעסטעט... מ'קאן זיך קוים פארשטעלן, אז סעגאלאוויטש לעבט איצט אין דעם זוניקן און העברעאיסטישן תל־אביב.

עס זיינען געווען ליטערארישע גרופן אין אנדערע שטעט אויסער ווארשע. דאס ערשטע ארט האט פארנומען ווילנע. די דארטיקע שריפטשטעלער: דן קאפלאנאוויטש, פאלק הייל־פערן, גראדזענסקי, זלמן רייזען, ז. קלמנאוויטש, ד"ר מ. וויינרייך, מ. שאליט, שרה רייזען און אנדערע האבן געקוקט אויף דעם ליטערארישן ווארשע ווי אויף א מין סדום. אין ווילנע האט מען געזוכט תכלית. דארט האבן שרייבער געבויט שולן, געזאמלט מאטעריאלן פאר דעם ייווא, עפעס געטאן פאר דער

ייִדישער קולטור. די ווילנער האָבן נישט געקאָנט באַנעמען די וואַרשעווער אָפּגעלאָזנקייט, דעם וואַרשעווער פּאָטאָליזם, די וואַרשעווער ליצנות־טרייבערײַ. קומען קיין וואַרשע אין ליטעראַטן־פּאַראַייִך איז געווען פאַר אַ ווילנער אַן אָפּקומעניש.

צו די לאָדזשער שרייבער האָבן געהערט יצחק קאַצענעלנסאָן, ישראל ראַבאָן, משה בראָדערזאָן, חיים קרול, ח. ל. פוקס, י. מ. ניימאַן און נאָך עטלעכע. דאָס ליטעראַרישע לאָדזש איז געווען אונטערן איינפלוס פון דייטשלאַנד און פון אייראָפּע איבערהויפּט. די „אייראָפּעאישקייט" איז געקומען צו די לאָדזשער בירושה פון פרישמאַנען און זיי האָבן אויף איר נישט געוואָלט „פאַרציכטן"... פאַר די לאָדזשער איז וואַרשע געווען נישט מער ווי אַ גרויסע פּראָווינץ־שטאָט.

ס'איז געווען אַ רייע שרייבער, וואָס זיינען געבליבן וואוינען אין גאַליציע און פלעגן פון צייט צו צייט זיך אַריבערכאַפּן קיין וואַרשע. צו די גאַליציאַנער האָבן געהערט די דיכטער שמואל יעקב אימבער, בער האָראָוויץ, דוד קעניגסבערג. גאַליציע האָט אַרויסגעגעבן די צוויי היסטאָריקער און שרייבער פּראָפי מאיר באַלאַבאַן און ד"ר יצחק שיפּער. אויך דער טעאַטער־קריטיקער ד"ר מיכאל וויכערט איז געווען אַ גאַליציאַנער. די גאַליציאַנער דיכטער האָבן געהאַט בילדונג, אָבער געשריבן האָבן זיי פאָלקסטימלעך, און י. מ. וויסנבערג האָט זיך קיינמאָל נישט געקענט אַנטשליסן, אויב אַ גאַליציאַנער איז אַ ליטוואַק, ווייל ער שטודירט אין די אוניווערסיטעטן, אָדער אַ פּוילישער, ווייל ער שרייבט מיט אַ היימישער עברי.

מיר האָבן דאָ נישט געוואָלט געבן קיין געשיכטע פון דער ייִדישער ליטעראַטור אין פּוילן צווישן בײַדע וועלט־מלחמות. דערויף איז נויטיק אַ גרויסע אַרבעט, אין וועלכער עס זאָל אַנאַליזירט ווערן יעדער שרייבער באַזונדער. מיר האָבן אפילו דאָ נישט געהאַט די געלעגנהייט אָנצורופן די נעמען פון אַזעלכע באַקאַנטע ייִדישע שריפטשטעלער, ווי רחל פייגנבערג, אברהם זאַק, לייב אָליצקי, ד"ר י. ב. צפור, משה זילבורג, יוסף קירמאַן, ש. זאַראָמב, דער טונקעלער (יוסף טונקל) אַלכּסנדר פאַרבאָ, דוד קאַסעל, מ. ב. שטיין, די עסייאיסטן ד"ר מתתיהו מיזעס, ש. י. סטופּניצקי, ד"ר א. גליקסמאַן, נח פּריילוצקי, ק. גוטענבוים, נחמן מייזיל, לעאָ פינקעלשטיין א"אַ.

מיר האָבן דאָ בלויז אָנגעוואָרפן אייניקע שטריכן אַרום דער ייִדישער ליטעראַטור אין פּוילן און די באַדינגונגען, אין וועלכע זי האָט עקזיסטירט. פאַר דעם ייִדישן שרייבער, וואָס קומט פון פּוילן, איז צוזאַמען מיט דעם ייִדישן פּוילן חרוב געוואָרן די ערד, פון וועלכער ער האָט געצויגן זיין ליטעראַרישע חיונה. זיינע העלדן זיינען טויט. זייער לשון איז פאַרשטומט געוואָרן. עס בלייבט אים גאָרנישט מער ווי צו שעפּן פון זכרונות.

נ. ב. מינקאָוו

אליהו הנביא

מעת־לעתן — קיין וואָרט, קיין פייער.
קומט ווען דער יום־הדין ?
מיר זיצן געלעמטע, מיר מתים,
און קוקן אין חשכות, אָן זין.

דער טייך אין דרויסן פאַרגליווערט.
דער וואַלד — אַ וויסטער רעיון.
ערגעץ־וואו גליט אַ טראָט,
א יש, א יש־מאין.

פלוצים — אַ פראַל די טיר.
אַ רגע — אַ בלענד דער גיהינם.
ער איז אריין אַ ווילדער,
און שטאַר געוואַרט אויף ועמען.

און אָט — אַ שליידער דעם זאַק,
און אויסגעפּלאַצט אין געוויין.
שפּעטער — האָרט ביי די ווענט,
שפּעטער — דעם קאָפּ אין די הענט.

שווער איז צו זען אים אין חושך.
שווערער בעת ער איז דאָ.
פאַרזונקען אין תהומיקן שווייגן,
אַ שווייגן וואָס איז גאָר ניטאָ.

און אפשר — צום ערשטן מאָל,
צום ערשטן מאָל — אנשלאָפן.
ערגעץ־וואו אָטעמט אַ רעיון.
די טיר איז גאָרניט אָפן.

ענדלעך — גענומען טאָגן.
פון וואַנען ? פון וואַנען ? פאַרוואָס ?
און לאַנג און לאַנג האָט גענומען.
און חצות איז געבליבן חצות.

מיר זיצן געלעמטע, מיר מתים.
ער איז שוין פון לאַנג דאָ ניטאָ.
אין דרויסן גייט־אויף אין ווייטן
א מת אין כעלות־השעה.

THE JEWISH QUARTERLY 29:4 (1981/82)

Chone Shmeruk (Jerusalem)

Bashevis Singer — In search of his autobiography

"I don't believe that the story of any human life can be written. It is beyond the power of literature."
From *Lost in America*

IN ONE OF I.B. SINGER'S NOVELS, HIS hero tells us about his literary ambitions. He leaves his rabbinical family in the small *shtetl* at the age of eighteen and arrives in Warsaw. As soon as he arrives in the metropolis, his red *pe'oth* are cut off; he discards his gaberdine, and with an intense feeling of liberation from the yoke of religion and tradition he indulges in sexual fantasies. He himself reveals to us: "I fell in love with every woman . . ."[1] In this excited condition our young hero starts planning a novel, which he thinks will be "innovative". This is what he says in comparing the novel he is planning with the conventional novel:

> In all the novels that I have read, the hero was always in love with one woman. But isn't this just a conventional lie, an author's trick? Or am I by nature different from all other men? Hasn't the time come to write a novel about a hero who is in love with a lot of women — the 'sufferings of a Polygamous Werther?' (F-9.7.1971)

Our hero proposes to call his projected novel, *Der hayrat-shvindler* ("The Marriage-Trickster"), and he also decides that he in person must be the hero of this novel, though with one reservation: "Of course, in the book I'll have to be older, and to have already had a lot of affairs." (F-9.7.1971)

Singer's hero spends about two years in Warsaw. He does not write the novel, but he suffers many days of hunger, quite literally, and at the same time has "adventures" with five women simultaneously. Again he says of himself: "Perhaps I was trying in my own way to imitate the 'Marriage-Trickster' whom I had begun to describe . . ." (F-30.11.1971)

So it happens that instead of writing the novel he had planned, Singer's hero himself becomes a kind of "Polygamous Werther". What had started as a planned fiction becomes a biographical reality.

In *Der fartribener zun* we have before us a definitely autobiographical novel. For even though one can point to possible deviations from the author's biography in this novel, it is nonetheless quite clear that Singer is taking evident pains to enable the reader to identify the narrator in the first person with Singer himself; indeed, in one of his biographies Singer tells about himself the very things we have already heard from the hero of *Der fartribener zun:* "My own life came to resemble the novels I published in the newspaper, and I myself no longer knew who was imitating whom."[2]

More will be said further about these novels published in instalments in newspapers. From the above quotation it becomes clear that the structure of the plot of *Der fartribener zun* is more complicated than would seem at first sight; for here we have autobiographical material formed into a novel in which planned fiction turns into a new reality, as it were, which in its turn is described in this novel.

It is doubtful whether the apparently sophisticated conception of the novel suffices to make *Der fartribener zun* a significant artistic achievement among Singer's novels. It has remained in the form of instalments in the New York daily *"Forverts"* and it seems that Singer has not made any attempt either to publish it in book form in Yiddish or to have it translated into English for this purpose. Yet this novel is very important from another point of view: thanks to the unusual structure of its plot, the novel reveals to us in a most instructive way Singer's obsessive struggle with his own biography. For *Der fartribener zun* is only one link in a series of autobiographical variations which reveal Singer's search for his own identity and for the meaning of his biographical experience as a human being, as a writer, and as a Jew.

The full extent of this conflict in Singer's writings ought to be investigated in detail, but one can get some idea of its importance from direct revelations of this struggle in a series of

[1] *Der fartribener zun, "Forverts"* 9th July 1971. Full bibliographical details of those works of I.B. Singer dealt with in this article are given below in the appendix. (All other references to *"Forverts"* are indicated with 'F' and date).

[2] *Fun der alter un nayer heym, Forverts* 5th Sept. 1964.

iography

n. It is beyond the
n Lost in America

cal novel. For even
o possible deviations
phy in this novel, it is
that Singer is taking
e reader to identify the
n with Singer himself;
ographies Singer tells
nings we have already
Der fartribener zun:
resemble the novels I
per, and I myself no
tating whom."[2]
ner about these novels
in newspapers. From
ecomes clear that the
Der fartribener zun is
would seem at first
ve autobiographical
ovel in which planned
reality, as it were,
bed in this novel.
her the apparently
of the novel suffices
er zun a significant
ng Singer's novels. It
of instalments in the
ts" and it seems that
ny attempt either to
Yiddish or to have it
for this purpose. Yet
nt from another point
nusual structure of its
to us in a most
bsessive struggle with
Der fartribener zun is
of autobiographical
inger's search for his
the meaning of his
s a human being, as a

s conflict in Singer's
stigated in detail, but
its importance from
struggle in a series of

ym, Forverts 5th Sept.

autobiographies and memoirs, and in three novels whose autobiographical basis is beyond doubt. One can already venture to maintain that for many years the struggle between the autobiographical truth of memoirs, which has become problematic for the author in many aspects, and between desirable biographical "truth" formed in a fictional novel[3] has been central in Singer's work.

II

THE BEGINNINGS OF THIS CONFLICT are to be found in Singer's autobiographical stories, which are known to us from the book *Mayn tatn's bes-din-shtub* ('In my Father's Court') which first appeared in *Forverts* in 1955. When Singer gathered them together in a book, he wrote a highly interesting introduction to the stories (based on childhood memories from Warsaw) describing them as ". . . a literary experiment; it is an attempt to combine memoirs and fiction." But this "experimental" contention with childhood memories was only the beginning of a long and tortuous process, which has continued in Singer's work right up to the present day.

From 1963 to 1965 Singer wrote and published in *Forverts* his most direct and comprehensive autobiography under the title: *Fun der alter un fun der nayer heym* ('From the Old and the New Country'), comprising memories from the age of three up to the sixties, the years in which the autobiography was written and published. In these reminiscences, Singer quotes quite a lot from his diary. If such a diary does indeed exist, it is not clear when he started it.[4]

From 1969 to 1974 Singer published in instalments in *Forverts* three autobiographical novels: *Vidervuks* ('After-growth'), *Der fartribener zun,* mentioned earlier, and *Neshome-ekspeditsyes* ('Journeys of the Soul'). All three are written in the first person, but it is only in *Der fartribener zun* that one can easily identify the narrator with Singer himself. He takes care to let the reader recognise him both in the character of Aaron Hesheles in *Vidervuks* and in the character of Aaron Greidinger, in *Neshome-ekspeditsyes.*[5]

It seems that these three attempts at novels did not satisfy Singer, and even before he finished the instalments of *Neshome-ekspeditsyes* in *Forverts* he began to publish there a new autobiography in three parts. This time its title is: *Gloybn un tsveyfl* ('Belief and Doubt'). This autobiography was published in the newspaper in 1974-1975, 1976 and 1978.

Although in part Singer goes back here to the period of his childhood before the First World War, and in part of his reminiscences he deals with his life in the United States, the greater part of his work is concentrated in the period between 1922, when he came to Warsaw, and 1935, when he emigrated to the United States. This period of his life is also the most interesting from many points of view, for it was in these years that he matured and developed as a writer, and that many of his ideas were formed, including his ideas about literature. It is no wonder, therefore, that these three autobiographical novels in fact describe only this period in Warsaw between the two world wars.

In the three novels, and likewise in Singer's autobiographies, a great deal of space is devoted to the literary circles and to the 'Association of Yiddish writers and Journalists in Warsaw', the organization whose famous club at Tlomackie Street 13 served the young Singer both as a school and a home. Singer finally returns to those years in new reminiscences: *Figurn un epizodn fun literatn-fareyn* ('Characters and Episodes from the Association of Writers'). These reminiscences too appeared in instalments in *Forverts* from June 1979 to the beginning of 1980. In the centre of these reminiscences stands the young writer, well known to us from Singer's earlier autobiographical novels.[6]

Only faithful readers of Singer and of the *Forverts* are capable of comprehending the

[3]Concerning theoretical problems of autobiography and autobiographical fiction, v. R. Pascal's *Design and Truth in Autobiography,* Cambridge, Mass. 1960, and likewise the entry "Selbstbiographie" by Ingrid Aichinger in *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte.*

[4]Singer quotes from this diary in a fragment of the autobiography printed in *Forverts* of 20th March 1965 and in subsequent instalments. In instalments of *Fun der alter un nayer heym* published in *Forverts* there are passages with the explicit heading *"Oystsugn fun a togbukh"* ('Excerpts from a Diary') and cf. in the *"Forverts"* of 20th Aug. and 6th Sept. 1965.

[5]The parents of Singer are identical with Aaron Greidinger, and of Aaron Hesheles in *Der fortribener zun.* In the novels, the hero works as a proof-reader in a literary weekly — and this fact matches Singer's job with the *Literarische bleter* in Warsaw.

author's autobiographical obsession. But even such faithful readers, if they exist, must certainly have lost this thread in his work a long time ago, a thread which goes on for twenty-five years, from the middle of the fifties, at least, up to 1980, since all these works of Singer's were published exclusively in serial-form in the newspaper.

After the collection of childhood memories in *Mayn tatn's bes-din-shtub* in 1956, not one of Singer's autobiographical works has been collected in a book in Yiddish. In Hebrew and English translations we have a new version of the autobiographical novel *Neshome-ekspeditsyes* which is called *Shosha*[7] in its new, well-known form. The three parts of the autobiography which appeared in Yiddish in the newspaper under the title *Gloybn un tsveyfl* have been assembled in book form only in English translation, and each part has received a different title: *A Little Boy in Search of God, A Young Man in Search of Love,* and *Lost in America.*

Although Singer's autobiographical corpus in its various incarnations is so large, it seems, as far as I can judge, that its every existence to this astonishing extent has been hitherto unknown to critics and literary scholars. The reason for this is simple. I have already pointed out, on previous occasions, the substantial limitations of this criticism in English, based exclusively on English translations of Singer's works. This criticism in fact dominates criticism and research in other languages as well. In Israel also, those who do not have recourse to Singer's Yiddish publications in newspapers have usually been compelled to make do with translations from English into Hebrew.[8] There is no point in going into this problem here.

There is no doubt that in years to come we shall see detailed comparisons between the different variations of the autobiographical content in Singer's works, and these comparisons will certainly reveal the struggle still concealed from us in Singer's repeated attempts to shape again the same biographical material. Then perhaps it will be possible to answer many of the questions for which we have not yet found answers. It is absolutely certain that a detailed examination of all this corpus will raise new and grave questions. I shall attempt to show further on, by means of examples, how complicated, and yet how instructive, are the things we can derive from such comparative analyses.

III

THE FATHER OF AARON HESHELES, the narrator in the first person in the novel *Vidervuks,* is the rabbi of a small *shtetl,* far way from the capital of independent Poland. When Aaron Hesheles' pranks and intrigues are at their height, his father arrives in Warsaw for a visit, together with the younger brother. They stay in the flat of one of Aaron's conquests, who has born him a son, without his family's knowing of his marriage. The descriptions of the encounter between the son and his mistress, on the one hand, and his father and brother, who live their complete, full, undisturbed lives according to the Faith, on the other, show the reader the gulf that now separates them with all its sharp contrast. In this way, Singer tried to bring out the narrator's shattered world.[9] With regard to our immediate purpose, it is apparent that it is Singer's own father and younger brother who come to see Aaron Hesheles, the hero of the novel *Vidervuks.* According to the

[6] For the Writers' Association and its club in Warsaw v. the autobiographical elements in: Y. Bashevis (=Singer), *"Arum der yidisher literatur in poyln", Di tsukunft* 1943, pp.468-475; even though the Warsaw writers are not directly mentioned under their real names, the reader who is familiar with them will have no difficulty in recognizing in the novel *Vidervuks* the author Z. Segalowicz in the character of Morris Markusewicz, and in that of Bomberg, H.D. Nomberg, both in the fragments in the newspaper of the 18th, and of the 30th Aug. 1969; and one must make no mistake about the writer Makhtey in the novel, who represents Kawe (Wahnwild) — *Forverts* 30th Aug. 1969. The anecdote told about Makhtey in the novel is related to Kawe in the essay in *Di tsukunft,* p.473. Singer's evaluations of these and other writers seem more derisive in the novels than in the autobiographies and the memoirs, and its seems worthwhile to confront them with additional sources for the period.

[7] From various parts of the book it is clear that it has undergone considerable changes; thus, for example, the first chapter of the book is lacking in the newspaper, and the fifth chapter in the newspaper is the tenth chapter in the book; in the book, chapters 12 to 14 have been added; there is no Yiddish version of the novel that appeared in book form in English — and this is not the only case of its kind in Singer's work.

[8] Cf. my introduction to the collection of Singer's short stories *A Shpigl un andere dertseylungen,* Jerusalem 1975.

[9] These meetings are described in fragments that appeared in *Forverts* between 24th Oct. and 21st Nov. 1969.

chronology of the novel, which is set in the thirties, it is doubtful whether such a meeting could actually have taken place in the circumstances described in the book, for by the thirties Singer's father was no longer alive.[10]

Singer has taken care to immortalize his father in many reminiscences, starting from the book *In my Father's Court;* but he appears in many novels as well, and sometimes he is described with a wealth of detail, that can be verified in sources not dependent on the author himself. But since his father appears in the framework of a fictional setting, certain details arouse the reader's suspicion that they are merely a "fictional" addition, one of the things that Singer proclaimed in the introduction to *In my Father's Court,* mentioned earlier.

One of the reasons we are given for Aaron's father coming to Warsaw is:

> He wanted to have printed a book in which he had refuted all the objections raised by the *'Tosaphists'* to Rashi's Commentary on the Talmud — the book's title being: *Sidqath Rashi.* (F-24.10.69)

Now, in the introduction to the book *Megadim Hadashim* on the tractate *Abodah Zarah* we read that its author had "many works awaiting publication", and among them,

> also a book *Sidqath Rashi,* attempting to explain all those passages in the Talmud where our masters the 'MaHaRSha' and the 'MaHaRaM', of blessed memory, raised objections to the explanation given by Rashi, of blessed memory, and did not provide explantions of their own to explain Rashi's position. I have endeavoured to explain his holy words, and likewise in some tractates where the 'Tosaphoth' raise objections to Rashi's commentary I have exerted myself to explain his holy words according to the limits of my intelligence and my little understanding.

The book *Megadim Hadashim* was published in Piotrkow in the year 5670 (1910), and its author is none other than Rabbi Pinhas Menahem HaKohen Singer, the father of I.B. Singer. It appears, therefore, that after what Singer says about his father in the novel *Vidervuks* we must also accept as authentic what he says about this book of his father, which we quote this time from Singer's other autobiographical novel, *Der fartribener zun:*

> My father often used to say to me what a *miswah* it was to publish a religious book and thus benefit the public. Once, on Purim, when he had had a bit to drink, he let slip that in the next world he would be welcomed by Rashi, who would intercede for him. (F-21.5.71)

While we find no confirmation of this story from any other source, yet it is now absolutely clear that the common identity, as it were, of the fathers of the heroes of the novels, and that in the various reminiscences, leaves no doubt as to the common biographical elements of the complete autobiographical corpus, which is presented here in all its complexities. It is likely that the autobiographical elements in Singer's work, to which he devoted so much of his time and creative efforts, led him to the realisation which he expressed in the 'Author's note' (quoted at the beginning of the article) to his novel, *'Lost in America'.* In the 'Author's note' he also refers to some of his earlier novels, and concludes that "I consider this work no more than fiction set against the background of truth. I would call the whole work: contributions to an autobiography I never intended to write."

IV

THE CHARACTERS OF THE WOMEN with whom the narrator becomes involved in Warsaw during the twenties and thirties occupy a central place in the novels and autobiographies. In spite of changes of name, and sometimes of the situations, it is not difficult to recognize the same female characters who re-appear constantly in the author's autobiographical writings. The simplest is that of the Polish maid Jadzia *(Vidervuks),* who appears under the name of Zosia in *Neshome-ekspeditsyes,* under the name of Tekla in *Shosha* and of Maryla in *Gloybn un tsveyfl* — all of them had left their villages to come to Warsaw to serve in Jewish homes, in which a red-haired, blue-eyed youth rented a room. This lover is also a young writer, and all these maids invariably fall in love with him and devote themselves to him. It is irrelevant whether this young writer's communist mistress is called Sonya in *Vidervuks* or Dora in *Shosha* — they resemble

[10]This emerges from the writer's autobiography. Bronya, the narrator's mistress in the autobiography *Fun der alter un nayer heym* is in fact identical with Sonya in *Vidervuks.* In the autobiography, Bronya is arrested shortly before the death of the author's father, and is released shortly afterwards (v. the fragments in *Forverts* of 25th and 31st July 1964). In the novel *Vidervuks,* on the other hand, Sonya meets the narrator's father shortly after being let out of prison. Another meeting between the author and his father on a visit to Warsaw, with several corresponding elements, is described in *Gloybn un tsveyfl, Forverts* of 15th, 16th and 22nd July 1976 (in English translation, with some cuts, in the second book, pp. 139-158); but it is certain that here a meeting that took place earlier is described.

be found in the boy's
ne; but the main thing
so a naive believer of
ary tales, to which she
ıe also accepted his
tions, for even then
: his stories for Shosha
highly colourful fabric
that he derived from
ıg with the Bible, and
even the trashy novels
ıe daily Yiddish press,
ead when he was still at
d's naive receptiveness
boy's wild imagination
of strong sentiments of
author of *Gimpel the*
ut the nature of these
ollowing conversation
Hindele, his grown-up
ı by her literary name,
dish writer who lived in
complained to her little
s were going to marry
ı:

r, don't let yourself be
first whether you like the

ıre! One can't marry one's

ımy then.
husband; Father is her

Shosha, then . . .

graphical sequence we
ı almost certainly took
Before the First World
noved to an apartment
reet, but although even
ıted only by a small
meeting. (F-1.11.1963)
osha; she was engraved
enduring experience of

e details about Shosha

a in her childhood in *Fun*
Forverts 19th and 25th Oct.
t the reading of serialised
Forverts 25th Oct. Singer
s childhood he read in
novel *Di blutike froy;* this
h novel which appeared in
"Haynt". Concerning this
kind in the Yiddish press
kubowicz's letter in *Fun*
956) p.59.

agree in all variations of Singer's reminiscences.

In 1935, before Singer left Warsaw to emigrate to the United States, he paid a nostalgic farewell visit to Krochmalna Street, the street of his childhood. He looked for the family of Basha (Shosha's mother) and found them in the same house in which they had been living twenty-five years previously. This is how he describes his visit to this childhood friends:

> "What's going on here? Has time stood still here? You all look so young" (...) Bit by bit, I get the facts. Something had happened to Shosha and Yppe. They had stopped growing, perhaps it was the fault of the war, of the famine. I see that not only had they not grown physically, but mentally as well. They talk almost like children. Bashele herself, I now see, is also not fully developed somehow. She talks like a young and silly woman.
>
> This family had not eaten from the Tree of Knowledge. They had remained outside human destiny. They had remained almost without changing for twenty-five years. Thank God, death had had no dominion over them — neither death nor time, nor the course of life. They had remained at Krochmalna Street No. 7, a family of children. The mother a child, the children children.

It is difficult for the reader of this passage to accept this description and to perceive what is related in the reminiscences as an event that actually occurred. Singer foresaw his readers' possible reactions, and after expanding his description in the same vein, he goes on to try to lend credibility to what he is saying:

> I reflect that were a writer to attempt to describe such a family, the critics would certainly claim he was inventing, that it was not convincing. But here I am confronted with a fact, which perhaps has no name in scientific terminology. (F-24.10.1964)

Singer's memories of that day in 1935 end with an emotional outcry: "God in heaven, what a strange day this is! My childhood years have not disappeared!" (F-24.10.1964)

The reader of the novel *Neshome-ekspeditsyes* in *Forverts* or in book form under the title of *Shosha* assumes that he has found in these memories the authentic autobiographical element in the character of the real Shosha. The imaginative elements in the novel acquire substance and become anchored in reality, as it were. It seems that we are now able to distinguish between fiction and the biography and its place in the novel. Of course, we all know from Singer's biography that he did not marry Shosha, and that shortly after that visit in Krochmalna Street he left for the United States. It emerges that in the novel he marries Shosha, in her arrested state, to Aaron Greidinger, who is none other than the author's *alter ego,* and the reader is now convinced that at this point in the novel the fictional element takes over from the factual, biographical element; but readers of Singer must be accustomed to the unforeseen, which can sometimes astound, for in Singer's writings there is another account of this farewell visit.

According to this second account as well, the author finds the family in their old flat, but this time there is a normal child at the age of Shosha as she is remembered by the author of the reminiscences from the days of his childhood. This is Shosha's daughter, who is called Basha, after her grandmother. Little Basha has heard from her mother about Itshele and his stories, and this fact gives rise to strong feelings of nostalgia in the author. According to this account, there did not take place at the time a renewed, but, as expected, disappointing, encounter between the grown-up Shosha and Isaac Singer the author.[13]

These two accounts have come to us in thoroughly autobiographical texts and not in novels; only one of them can be true from the biographical, factual point of view, but perhaps it is not always important to know which of the two is true. It is clear, however, that the two contradictory accounts confuse our ideas and our possible expectations concerning the interaction between things anchored in reality and the imaginary, between poetry and truth in the sense of *Dichtung und Wahrheit,* between

---

[12]Thus in *Neshome-ekspeditsyes* and similarly in the novel *Shosha* (especially in the first chapter). The Shosha of that period is also mentioned in the autobiographical short story about the period when Singer attended *heder:* "An erev-hanukkah", in *Forverts,* 8th and 9th Jan. 1976. In *Gloybn un tsveyfl* Shosha is only mentioned briefly — *Forverts,* 28 Nov. 1974 (v. the first part of the English translation, p.47)

[13]V. *Shosha* in Singer's *A Day of Pleasure, Stories of a Boy Growing up in Warsaw,* New York 1969, pp.221-222. I have not been able to find the Yiddish original of this chapter in the English book. This book is composed of a selection of fourteen short stories from the English translation of *In My Father's Court,* and of five additional chapters, among them the above-mentioned story about Shosha (the book's last chapter). The original of one of the book's chapters, "The Trip from Radzymin to Warsaw" is in *Fun der alter un nayer heym, (Forverts,* 4th Oct. 1963) and the chapter *"Di soydes fun kabole"* appeared earlier in (*Forverts* 2nd Dec. 1966) and was also included in the collection *Der shpigl un andere dertseylungen,* Jerusalem 1975.

each other closely, and are both drawn from the character of Bronya in *Fun der alter un nayer heym,* and from the same character, but under the name of Sabina, in *Gloybn un tsveyfl.* In addition to the complicated love relationship, which Singer describes at length in each one of these works, these identical communist women serve to portray the complexities involved in the spread of communism among the Jewish youth of Poland between the two wars, and the various narrators, who are in fact identical in spite of some external differences in their description, always show a clearly and emphatically hostile attitude to this phenomenon. There is no point, of course, in looking for essential differences in the characters of the women much older than our hero in *Vidervuks* (Lena), in *Shosha* (Celia or Betty) and in *Gloybn un tsveyfl* (Gina). None of these women, who sometimes express unconventional opinions and behave with excessive liberty, have unusual or extraordinary traits of character, in spite of their strangeness in the Jewish environment of Warsaw. It is with the appearance of Shosha in *Neshome-ekspeditsyes* or *Shosha* (in the English translation) that the fiction becomes strange and unusual, even for Singer, and this is because the reader looks for a basis and an interpretation for this character in the reality described. It is certainly quite absurd to try to compare Shosha with Nabokov's Lolita, as some have tried to do. The reader of Singer's novel is surprised by the attachment between a normal man, the refined young writer, who has already had no small number of affairs with women, and a woman of about thirty, whose physical and mental development has remained that of a child of nine. While one can find possible, though ambiguous answers in texts of the novel itself, it seems, however, that it is from mentions of the character of Shosha in Singer's non-fictional works that one can with greater accuracy arrive at an explanation of the phenomenon called "Shosha".

The character of Shosha is fundamentally identical in all the autobiographical variations known to us. Shosha was a playmate of Itshele Singer during his childhood, whose family were neighbours with that of Shosha at Krochmalna Street No. 10 in Warsaw. Shosha was Basha's oldest daughter, a pretty child, with blue eyes and fair hair, dreamy and timid. While he was a pupil at the *heder,* Itshele found in Shosha a faithful friend, who allowed him to play with her toys, things not to be found in the boy's strictly traditionalist home; but the main thing was that Shosha was also a naive believer of Itshele's strange, imaginary tales, to which she listened enchanted. She also accepted his boasting and exaggerations, for even then Itshele used to construct his stories for Shosha from a complicated and highly colourful fabric of narrative elements that he derived from different sources, starting with the Bible, and including folk-tales and even the trashy novels published in serials in the daily Yiddish press, which Itshele began to read when he was still at *heder.*[11] The pretty child's naive receptiveness for the products of the boy's wild imagination led to the development of strong sentiments of child love in the future author of *Gimpel the Fool.* We can learn about the nature of these sentiments from the following conversation between Itshele and Hindele, his grown-up sister, later to be known by her literary name, Esther Kreytman, (a Yiddish writer who lived in London) when the sister complained to her little brother that her parents were going to marry her off to a strange man:

> —When you get older, don't let yourself be married in this way. See first whether you like the girl.
> —I will marry you.
> —Oh, what a fool you are! One can't marry one's sister.
> —Well, I'll marry Mummy then.
> —Idiot, Mother has a husband; Father is her husband.
> —Well, I'll marry Shosha, then . . . (F-19.10.1963)

According to the biographical sequence we know, this conversation almost certainly took place in 1910 or 1911. Before the First World War, Shosha's family moved to an apartment at No. 7 of the same street, but although even now they were separated only by a small distance, they stopped meeting. (F-1.11.1963) Itshele did not forget Shosha; she was engraved in his memory as an enduring experience of happiness.[12]

Up to this point, the details about Shosha

[11]Singer tells about Shosha in her childhood in *Fun der alter un nayer heym, (Forverts* 19th and 25th Oct. and 1st Nov. 1963) About the reading of serialised novels in that period: *Forverts* 25th Oct. Singer relates there that in his childhood he read in newspaper instalments the novel *Di blutike froy;* this was an adaption of a French novel which appeared in Yatskan's daily newspaper *"Haynt".* Concerning this and the first novels of this kind in the Yiddish press of Warsaw, v. A.L. Jakubowicz's letter in *Fun noentn over* (New York 1956) p.59.

of the rare documents
:y that have reached us,
: of Singer. But for all
utobiography, the main
, do not tell us what the
:rialised in the Warsaw
10w the titles of novels
were printed in the
nt, nor do we know
ger published in this
btful whether we could
is help.
this context that beside
produced in Yiddish in
› wars, there existed a
cal literature, most
blished, as mentioned,
:wspapers, or appeared
in weekly instalments.
portant Yiddish prose
period were among the
›f this non-canonical
Joshua Perle,[15] Israel
ring the holocaust, and
Rabon used to sign with
:his kind that appeared
Warsaw *Haynt.* The
canonical and non-
:ure of this period have
l, nor have the relations
›duce canonical novels,
nonical productions of
mself is accustomed to
the beneficial influence
l literature had on his

›t been able to find in
›hies and in all the
1entioned here, a single
me of, a novel of this
uld render comparison
ble; but in *Neshome-*
:s mention by name a
inted in the newspaper
stic name is *Flamen fun*

le and his novels of this
ıstalments in newspapers,
heym, (Forverts, 4th July

1at Singer says about the
ension in the modernist
inter-war period. About
m of the trashy literature,
r alter un nayer heym,
and in *Figurn un epizodn*
ts, 24th Aug. 1979)

laydnshaft[17] ('Flames of Passion'), and in an auspicious moment Singer confirmed to me that this was the authentic name of the novel.

It emerges, therefore, that Singer's autobiographical corpus, including the novels, must be regarded as one great experiment, in the spirit of the author's declaration in the introduction to the Yiddish edition of *My Father's Court,* as "a union of reminiscences and fiction".

VI

IF WE RETURN NOW TO THE character of Shosha, we have no choice but to state that in spite of the author's own statements and his daring attempt to anchor this unusual phenomenon to reality by using his reminiscences, Shosha's character is nothing more than a fictional invention of the writer, and precisely for this reason it would seem that one should treat this character with greater seriousness and with meticulous attention. It is true that for Singer, the gifted writer, such a character is intended to attract the reader by its very strangeness. But is it necessary to limit our interest in Shosha solely to the calculated literary effect of this character's attractive strangeness?

The strangeness of Shosha in the novel is increased by the fact that from her first appearance she is directly contrasted with the other women with whom the writer Greidinger has his affairs. The comparison between her and the other women that populate the novel creates quite clear paradoxical opposites, for there is no doubt that the author intends to place retarded, primitive Shosha above the other women in the novel, the women who are developed both physically, intellectually and mentally. Surely the author's intention here is to use Shosha to tell us that it is better for a woman to remain in a state of childish naivety or retardment and not to reach the high degree of development, refinement and sophistication of the other women in the novel.

There is no doubt that for the elderly I.B. Singer, or for Aaron Greidinger his "alter ego" in the novel, Shosha is an attempt to return to the happy days of childhood, an attempt to stop time, or, to put it more precisely, perhaps a desperate attempt to grasp again past years. And since such an attempt cannot be carried out in real life, the writer finds the possibility of realising this aspiration in the fictional part of his memoirs or in an autobiographical novel.

The refined and sophisticated author of the novels and of the autobiographies sought, together with his principal heroes (who are only his own doubles), his experience of affairs with women in order to compose the novels or to act them out in real life. His stormy experiences were disappointments, and led to regrets. And even though our hero's outlook on life and behaviour in all its manifestations was essentially free-thinking and permissive, like that preached by Dr. Feitelson in *Neshome-ekspeditsyes* and in *Shosha,* he nonetheless felt himself to be a traitor, and he admits this openly. It seems that this problem occupied Singer for many years, as he says about himself in his memoirs, with direct relevance to this feeling of betrayal of others:

> . . . my betrayal consisted factually of this, that I had in myself too much love to be able to give it all to one person. I was too rich in love not to 'betray' . . . (...) my lies always had one character: that I loved only the one person, whereas in fact I loved a lot of others too. I sometimes dream of a novel that would describe such a character. I even have a title for it: 'The Betrayer'. The nearest to a type of this sort is Abraham in my novel *'The Family Moskat'.*[18]

Even though the feeling of sin bursts out in all the autobiographical heroes, and in Singer's novels, the tendency of permissive self-justification is dominant in all of them; but paradoxically, at the same time in a banal and trivial way. This man is unable to respect the women with whom he has sinned, and these women are incapable of arousing in him any profound feeling. In one of Singer's direct autobiographies we find a quite frank admission of this, which also has direct bearing on the appearance of the character of Shosha:

> I wanted to sin myself, but I demanded purity from the woman. I well understood that such an approach was inconsistent. But just as I yielded to all my own desires, so a woman's unchastity angered and shocked me. I myself did not want to be like my father, but from women I demanded that they be exactly like my mother.[19]

From the little Isaac Singer's conversation with his sister, we know that it is impossible to

[17]*Neshome-ekspeditsyes, (Forverts,* 24th Oct. 1974) V. also fragments in this newspaper of 17th and 25th Oct. I have not found traces of this matter explicitly in *Shosha.*

[18]*Fun der alter un nayer heym, (Forverts,* 30th Jan. 1965) It is almost certain that the three autobiographical novels dealt with here are nothing other than the author's additional attempts to realise his dream of the novel *Der farreter* ('The Betrayer').

[19]*Fun der alter un Nayer heym, (Forverts,* 20th June 1964)

literature and reminiscences in Singer's large autobiographical corpus, and belief in the truth of what is related in the author's directly autobiographical works is completely undermined.

V

DOES THIS MEAN THAT EVERYTHING that is defined as fiction by Singer himself cannot serve as a reliable source for the author's biography?

We have seen that in Singer's novels, the hero's father is identical with the author's own father with regard to details that can be verified from outside sources, and it is apparent that it is no coincidence. In the novels quite important autobiographical details are added, which for some reason did not find their way into the autobiographies and reminiscences.

Meditations on his literary work and its essence occupy a considerable place in Singer's biographical corpus. In *Fun der alter un nayer heym* Singer presents his literary career and the background to the writing of his works, both those that have been published and those that have not, with a wealth of descriptive detail. He reveals his hesitations as a writer and tells about the development and formaion of his literary taste. And let it be stated here that both in his various autobiographical texts and in the three novels we have discussed here, Singer's well-known exhibitionism finds expression and release, and not only in the erotic passages that Jewish critics, in particular, have criticised with undeserved harshness, but in literary matters as well Singer frequently distinguishes himself by surprising frankness.

In *Fun der alter un nayer heym* Singer frequently mentions the *"shmontses"*, that is, the trashy kitsch novels known in Yiddish as "shund", which he supplied, while still in Poland, to Yatskan's newspaper *Parizer Haynt*. These novels, which appeared in instalments, were not signed with his name or with any of his publicly known pen-names. (F-1.8. and 7.11.1964) In *Gloybn un tsveyfl* we find details about this job of Singer's, who reveals to us how he adapted in Yiddish a trashy German novel for the Warsaw evening paper the action from Germany to Warsaw for the sake of his readers.[14] What he says about this *"Radyo"*, and how he transferred the scene of job is no doubt one of the rare documents about this kind of activity that have reached us, and not only in the case of Singer. But for all these revelations in his autobiography, the main thing is still lacking: they do not tell us what the title was of the novel serialised in the Warsaw *"Radyo"*, nor do we know the titles of novels of this kind which were printed in the newspaper *Parizer Haynt,* nor do we know under what name Singer published in this newspaper, and it is doubtful whether we could identify them without his help.

It must be stressed in this context that beside the canonical literature produced in Yiddish in Poland between the two wars, there existed a parallel, non-canonical literature, most extensive, which was published, as mentioned, in serial form in daily newspapers, or appeared in books or booklets in weekly instalments. Three of the most important Yiddish prose writers in the inter-war period were among the permanent suppliers of this non-canonical literature. They were Joshua Perle,[15] Israel Rabon, who perished during the holocaust, and I.B. Singer. Only Israel Rabon used to sign with his name the novels of this kind that appeared in instalments in the Warsaw *Haynt*. The relations between the canonical and non-canonical Yiddish literature of this period have not yet been investigated, nor have the relations between the effort to produce canonical novels, and the parallel non-canonical productions of these writers. Singer himself is accustomed to mention most explicitly the beneficial influence which the non-canonical literature had on his narrative ability.[16]

However, we have not been able to find in the direct autobiographies and in all the reminiscences we have mentioned here, a single reference to, or the name of, a novel of this kind by Singer that would render comparison and investigation possible; but in *Neshome-ekspeditsyes* Singer does mention by name a novel of his that was printed in the newspaper *"Radyo"*. Its characteristic name is *Flamen fun*

[14] *Gloybn un tsveyfl, (Forverts,* 30th July 1976) in English translation in the second part, pp.167-168.

[15] Singer speaks about Perle and his novels of this kind, which appeared in instalments in newspapers, in *Fun der alter un nayer. heym, (Forverts,* 4th July 1964)

[16] It is very illuminating what Singer says about the absence of elements of tension in the modernist fiction in Yiddish in the inter-war period. About modernists and their criticism of the trashy literature, see for example, *Fun der alter un nayer heym, (Forverts,* 15th Feb. 1964) and in *Figurn un epizodn fun literatn fareyn, (Forverts,* 24th Aug. 1979)

marry a mother. Hence, the author found no other choice but to marry off Aaron Greidinger to Shosha. For if we exclude his mother, only with regard to a woman in Shosha's arrested condition could Singer be certain that she would not "anger" or "shock" his *alter ego* in the novel; and it is Aaron Greidinger who reveals to us with astounding simplicity, that Shosha is "the only woman I can trust".[20]

[20] *Shosha*, New York, 1978, p.254. I have not found the direct parallel of this statement in *Neshome-ekspeditsyes*.

★ ★ ★

APPENDIX

Autobiographies, memoirs and autobiographical novels of I.B. Singer in chronological order of publication in Yiddish.

(The works marked with an asterisk appeared under the name of Yishaq Warszawski in the newspaper)*

Mayn tatn's bes-din-shtub
First appeared in instalments in *Forverts* from 19th Feb. to 30th Sept. 1955.* In book form it was published in New York in 1956. In partial English translation, *My Father's Court,* New York, 1962. In Hebrew translation: *Beth Din shel 'Abba,* Tel-Aviv, 1979 (there the preface was omitted and only the first twenty-nine stories of the book were translated, with no indication of the ommissions). V. also supra, note 17. There is also a sequel to these stories, which appeared under the title *Fun mayn zeydns bes-din-shtub, (Forverts* from 7th Oct. to 16th Dec. 1955).

Fun der alter un nayer heym
Only in instalments in *Forverts* from 21st Sept. 1963 to 11th Sept. 1965.*

Vidervuks. Only in instalments in *Forverts* from 21st July 1969 to 9th Jan. 1970.*

Der fartribener zun
Only in instalments in *Forverts* from 21st May 1971 to 1st Jan. 1972.

Neshome-ekspeditsyes
In instalments in *Forverts* from 26th April to 14th Nov. 1974. English version: *Shosha,* New York 1978, and from the English version a Hebrew translation was made: *Shosha,* Tel-Aviv 1979.

Gloybn un tsveyfl oder di filozofye fun protest
In instalments in *Forverts* from 14th Nov. 1974 to 3rd Jan. 1975. In English translation: *A Little Boy in Search of God,* New York 1976.

Gloybn un tsveyfl, Book Two
In instalments in *Forverts* from 29th April 1976 to 12th Aug. 1976. In an abridged translation into English: *A Young Man in Search of Love,* New York 1978.

Gloybn un tsveyfl, Part Three
In instalments in *Forverts* from 3rd Feb. to 7th Dec. 1978. English translation: *Lost in America,* New York 1981.

Figurn un epizodn fun literatn fareyn
Only in instalments in *Forverts* from 28th July 1979 to 10th Jan. 1980.

As we have seen, in Singer's case inventions and fiction can occur even in autobiography and direct memoirs. Nonetheless, it seems that in fictional novels one can widen, and perhaps do away altogether with the limits which yet occur in the case of direct autobiography and memoirs; and then one can fulfil with the greatest ease what one cannot alter retroactively in real life.

Translated from Hebrew by D.C. Gresham